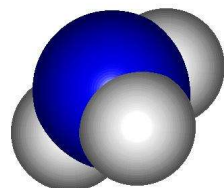

Odpady a kontaminace 143ODKO

Adsorpce – Degradace – Analytické metody

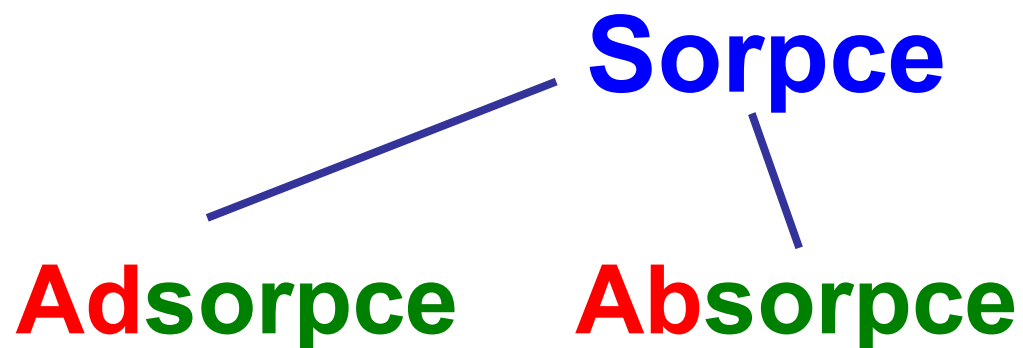
Sorpce – formy výskytu anorganických kontaminantů - Sorpce anorganických látek – Sorpce organických látek – Radioaktivní rozpad - Degradace – Chromatografické analytické metody

Chemie - základní pojmy

- atom, molekula, chem. látka
- periodická tabulka prvků (např. www.tabulka.cz)
číselná hodnota rel. atom hmotnost A_r = hmotnost jednoho molu (g)
- molekuly (iontová, polární n. kovalentní vazba atomů)
- radikály (např. OH^- , CO_3^{2-} , NH_4^+)
- oxidační číslo n. valence = součet poz. a neg. nábojů
Pravidla:
  - algebraický součet oxidačních čísel je u neutrální látky rovný nule (např. NaCl), jinak rovný náboji molekuly (např. CO_3^{2-})
  - oxidační číslo všech elementů ve volném stavu je nula (O v O_2)
  - oxidační číslo skupina IA kovů (H, Li, Na, K, Rb, Cs a Fr) = +1
  - oxidační číslo skupina IIA kovů (Be, Mg, Ca, Sr, Ba a Ra) = +2
  - oxidační číslo kyslíku je -2 (kromě v H_2O_2 kde je -1)
  - oxidační číslo vodíku je téměř vždy +1

Schopnost pevné fáze poutat chemické látky z plynů nebo vody

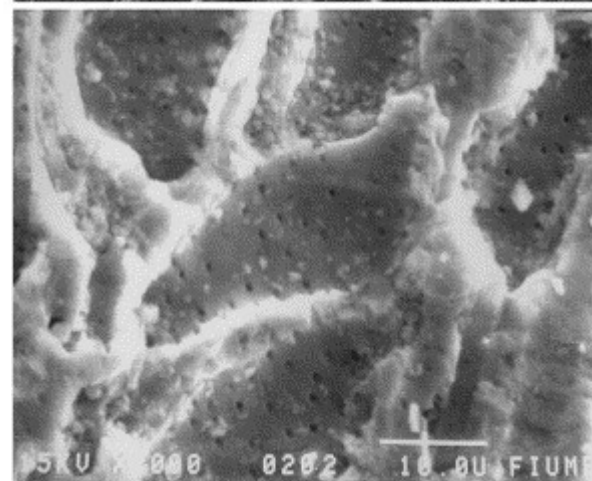
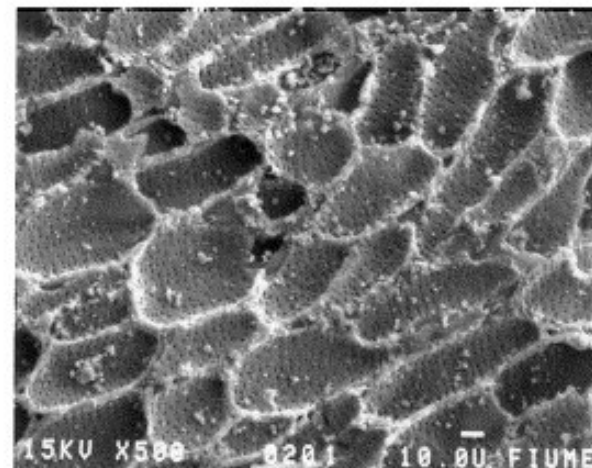

Půdní sorpce

předpovědi pohybu toxických látek v půdě (vstupní informace pro simulační modely)

Sorpce na aktivním uhlí, zeolitu

filtrace vody a vzduchu při remediacích

Půdní sorpce

- **Mechanická sorpce** – zadržování částic, nebo koloidů
- **Adsorpce na fázovém rozhraní**
- **Fyzikálně chemická** – výměnná sorpce (výměnná kationtů)
- **Chemická sorpce** (vytváření málo rozpustných sloučenin)
- **Biologická sorpce** (přijímání chem. látek rostlinami a půdní flórou)

Formy výskytu anorganických kontaminantů (těžkých kovů) v podpovrchovém prostředí

Formy výskytu anorganických kontaminantů

v roztoku

- v rozpuštěné formě

adsorbované

- adsorbované na zrnech (fyzikálně chemická)
- asociované s nerozložitelnou org. hmotou

pevná fáze

- v precipitované forma
- přítomné v primárních minerálech minerálech

Forma výskytu těžkých kovů

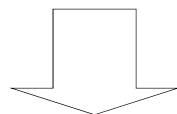
závisí na pH a Eh a přítomnosti minerálů
ovlivňujících rozpustnost

pH – kyselost půdy – měří se pH elektrodou

Eh, (REDOX potenciál, ORP) - oxidačně redukční
potenciál (*viz. kurz Pedologie*) – měří se ORP
elektrodou

pH

- **Kyselost** nebo **zásaditost** se vyjadřuje v **pH**
- $\text{pH} = -\log[\text{H}^+]$, prakticky $\text{pH} = -\log[\text{H}_3\text{O}^+]$
- Destilovaná voda $1 \times 10^{-7} \text{ M}$. (M = mol / liter)

- pH destilované vody = 7
- Hodnoty pH v rozmezí 0 až 14
- pH = 7 je neutrální ($[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{OH}^-]$),

REDOX potenciál

Výsledkem REDOX reakcí je proud elektronů
vytváří napětí

Měřítkem převahy oxidace nebo redukce je Eh

REDOX Potenciál Eh (mV)

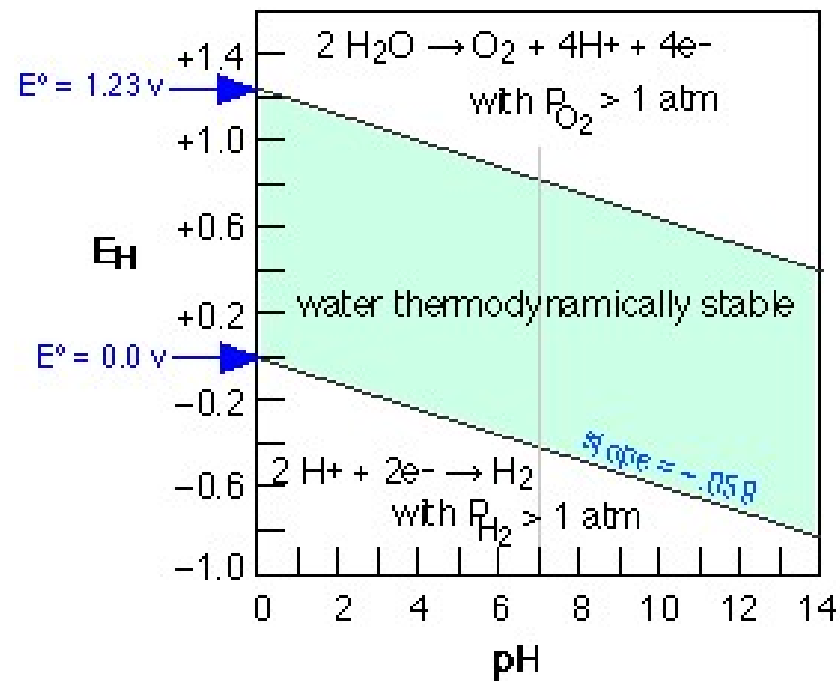
kladný - oxidace

záporný - redukce

V půdách rozsahy: od -200mV do 750mV

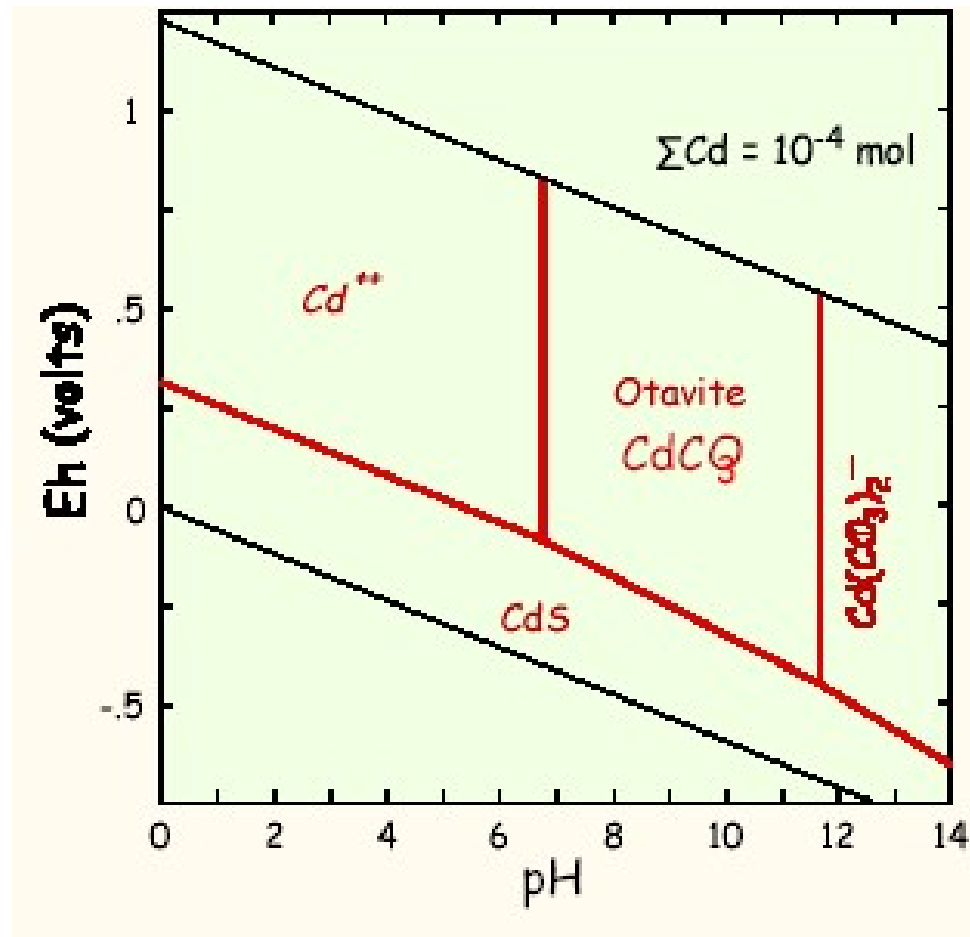
Stabilitní diagram

Eh – pH diagram

Stabilitní diagram (*Eh* – *pH* diagram)

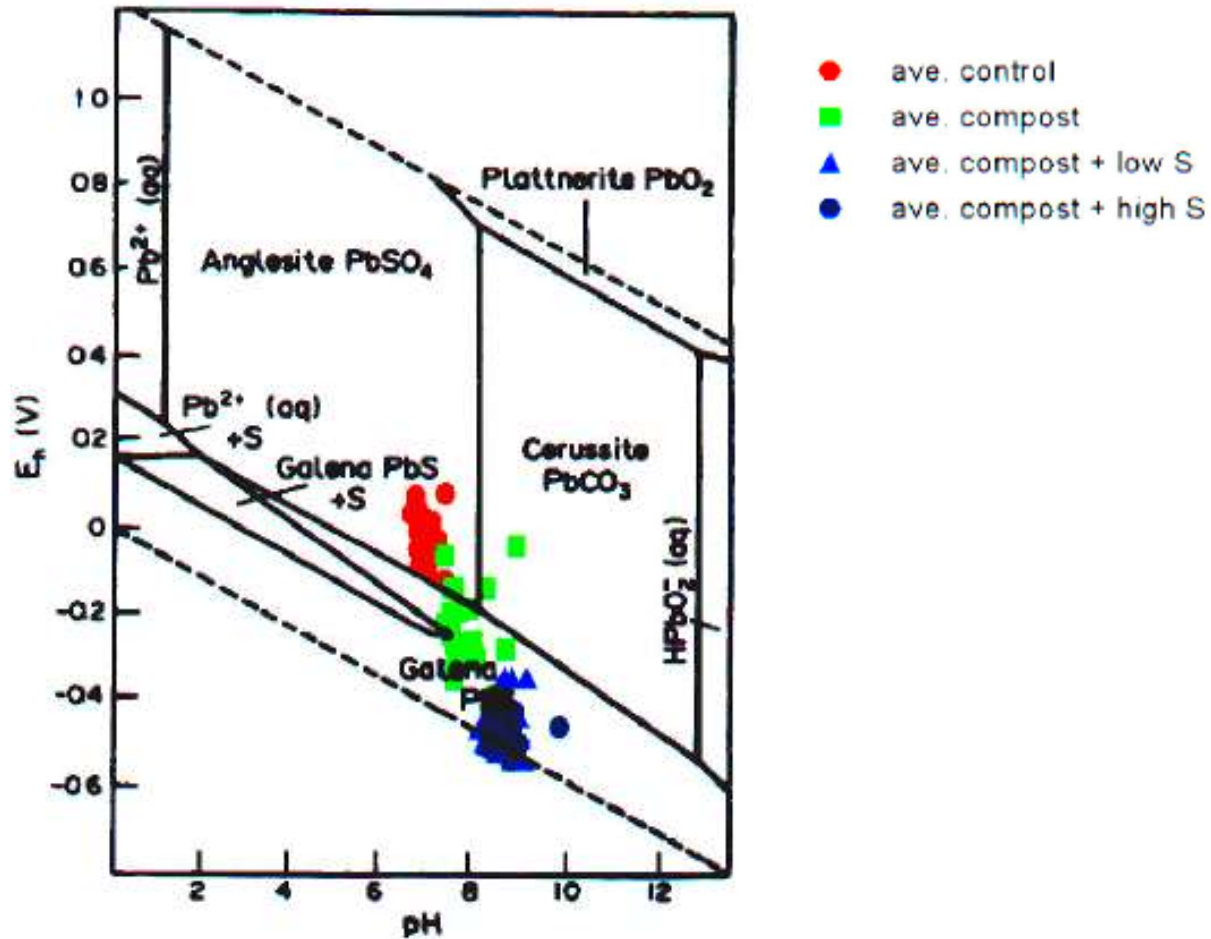
- Příklad: Kadmium

- Při $pH > 7$, $CdCO_3$ omezuje rozpustnost kadmia
- V anoxických podmínkách CdS omezuje rozpustnost

Stabilitní diagram (*Eh* – *pH* diagram)

- Eh – pH diagram

Způsoby vyjádření koncentrací - jednotky

Molární koncentrace c_A (M) (EN: molar concentration)

Počet molů na jednotku objemu $1M = 1$ (mol / L)

1 mol je takové množství látky, které obsahuje 6.0225×10^{23} atomů, molekul, iontů, nebo jiných elementárních jednotek

molární hmotnost (M_m) = hmotnost jednotkového látkového množství (kg / mol)

Molární zlomek x_i

Počet molů složky (n_i) / celkový počet molů směsi (n_{tot}) (bezrozměrné)

Miliekvivalenty na litr (mEq/L)

1 mEq = 1mmol / valence iontu

Příklad $mEq Ca^{2+} = 0.5 mmol Ca^{2+}$

Hmotnost na jednotku hmotnosti

Podíl hmotnosti rozpuštěné látky a rozpouštědla

ppm, ppb, ppt (*parts per million, billion...*)
nebo ppmv (*parts per million volume*)

Hmotnost na jednotku objemu

Hmotnost rozp. látky na j. obj. vody
mg / L – běžně používaná jednotka

1 L destilované vody představuje zhruba 1 000 000 mg
takže 1 ppm $\approx$ 1 mg / L

Vyjádření koncentrací

Příklad 1:

**Jaká koncentrace sodíku vyjádřená v ppm
vznikne rozpuštěním 1g sodíku v 999,999 litrech vody?**

???????

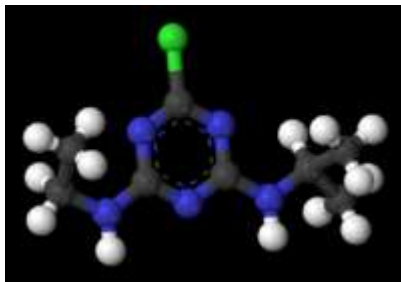

Vyjádření koncentrací

Příklad 2:

Kolik pesticidu Atrazin by muselo proniknout do vodní nádrže Orlík (cca 300 mil. m³), aby ve vodě jeho koncentrace překročila 3 ppb

???????
300 kg

Vyjádření koncentrací

Příklad 3:

**Kolik ppm představuje molární koncentrace
0,001M Ca²⁺ ve vodě**

~~40 mg/L = 40 ppm~~

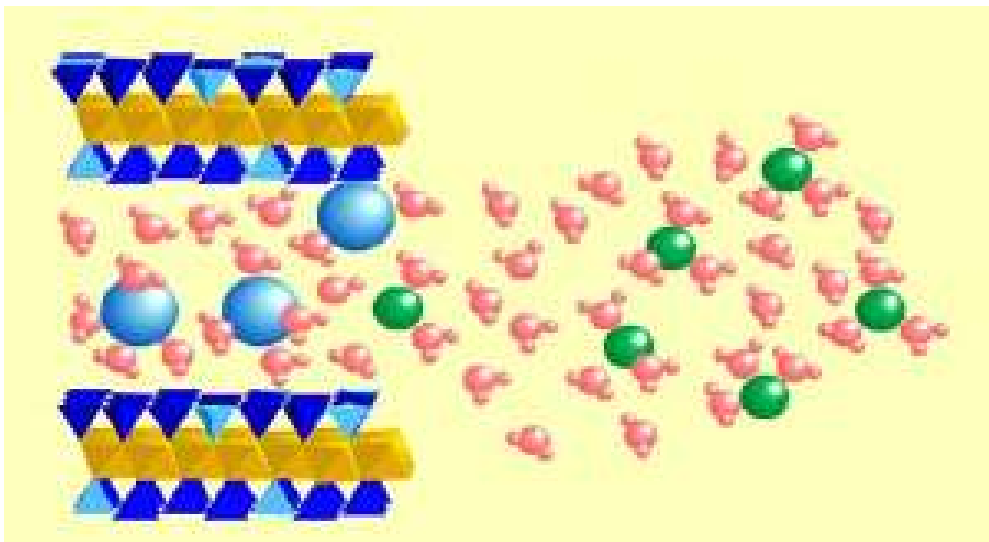
Sorpce anorganických látek

Výměnná sorpce kationtů

Interakce kationt – jílový minerál

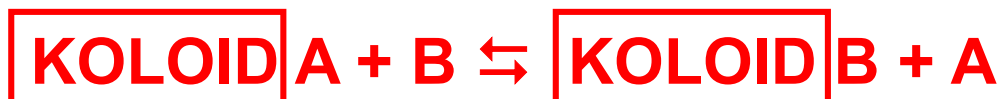
Výměna volně vázaných kationtů mezivrstvy

Například: $2\text{Cs}^+ + \text{Ca-jíl} \rightarrow \text{Ca}^{2+} + 2\text{Cs-jíl}$

Sorpce anorganických látek

Zákon o působení hmoty

Při chemické rovnováze jsou reakce v obou směrech v rovnováze

$$K_{\text{eq}} = \frac{(A)[B]}{[A](B)}$$

po úpravě $\frac{(A)}{(B)} = K_{\text{eq}} \frac{[A]}{[B]}$

K ... Rovnovážná konstanta

(X) Aktivita iontu v roztoku (efektivní koncentrace iontu)

[X] Aktivita adsorbovaného iontu

**Chemická aktivita iontu [X] =
molární koncentrace (m_x) x aktivní koeficient (γ_x)**

**Aktivní koeficient (γ_x) závisí na množství
kationtů a aniontů v roztoku, pro velmi zředěný roztok = 1**

**Pro výpočet aktivního koeficientu
musí být známa **iontová síla (I)** roztoku**

**Iontová síla závisí na koncentraci
a náboji iontů v roztoku**

$$I = \frac{1}{2} \sum m_i z_i^2$$

I = Iontová síla

m_i = molární koncentrace iontu j

z_i = náboj iontu j

Aktivní koeficient se poté počítá podle Debye Huckela

$$-\log \gamma_i = \frac{az_i^2\sqrt{I}}{1 + d_i a \sqrt{I}}$$

Peter Debye

Erich Hückel

γ_i = aktivní koeficient

z_i = náboj iontu

I = iontová síla roztoku

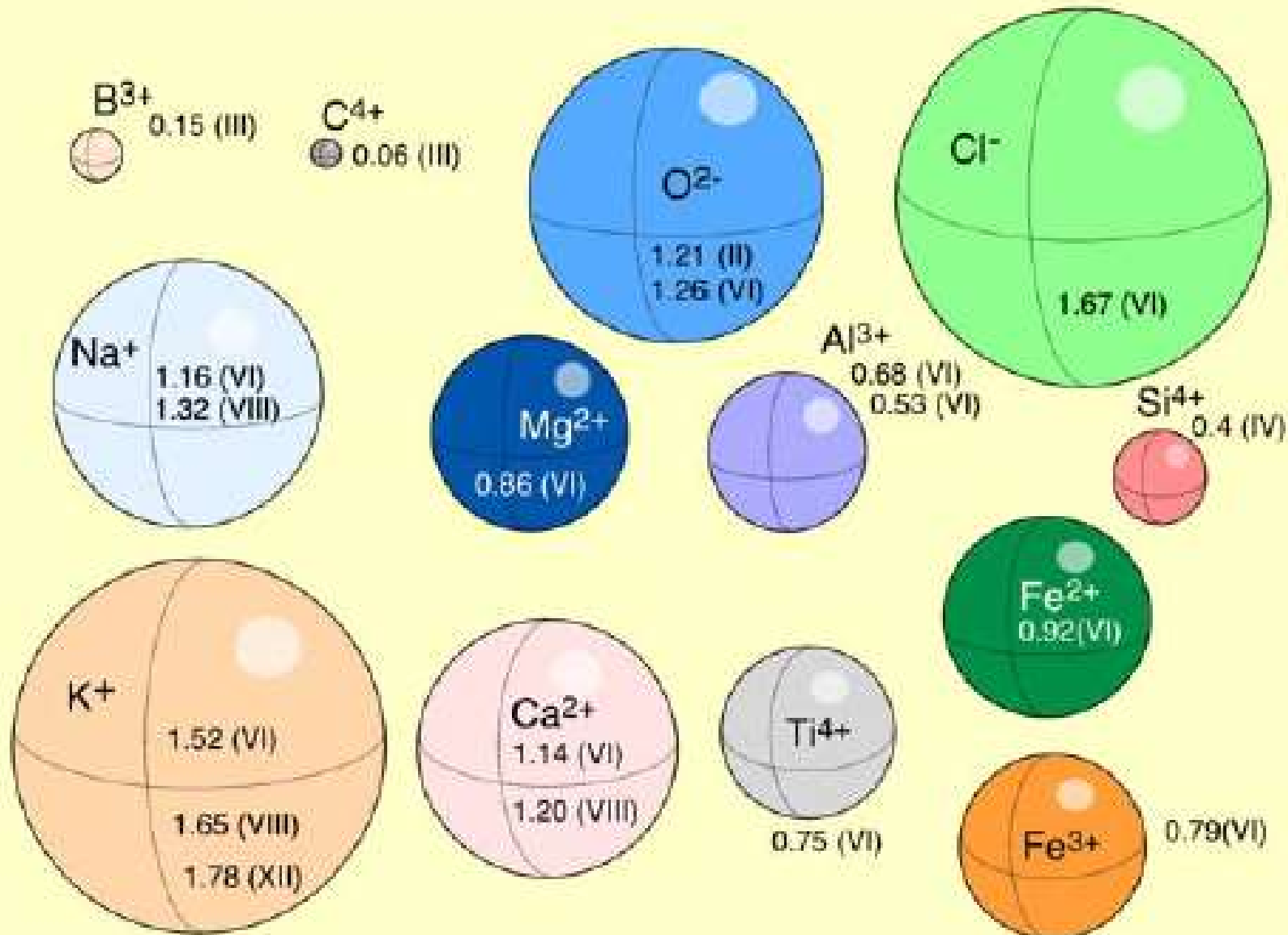
a, b = konstanty závislé na tlaku a teplotě [tabulky (např. při 1atm 20°C, $A=0,5042$, $B=0,3273$)]

d_i = efektivní průměr iontu

Čím větší je I tím nižší je aktivita iontů

Debye – Huckel platí pro koncentrace $< \approx 5000$ mg/L

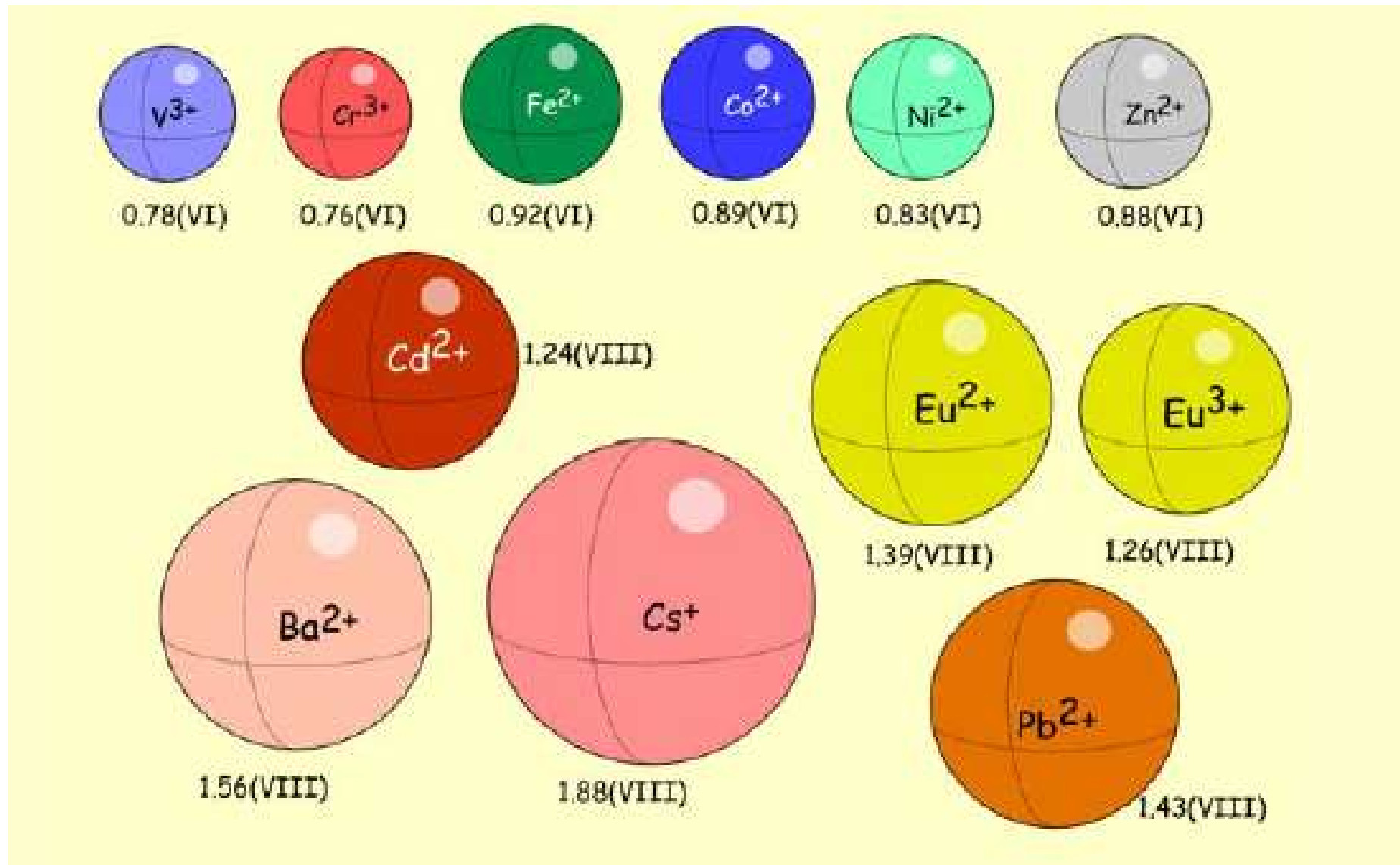
Efektivní průměry iontů

(D.M. Sherman, University of Bristol)

.... pokračování

Adsorpce těžkých kovů

Selektivita adsorpce těžkých kovů na jílových minerálech

$Pb > Cr > Cu > Cd > Ni > Zn$

Adsorbuje nejsilněji

Adsorbuje slabě

Kovy jsou více rozpustné při nižším pH

Prakticky se řeší geochemickými modely např.
PHREEQC

(http://wwwbrr.cr.usgs.gov/projects/GWC_coupled/phreeqc/)

Komplexace kovů

Ligandy Cl^- , HS^- , OH^- , HCO_3^-
Vytvářejí komplexy s ionty kovů z roztoku

Takovéto reakce snižují iontovou sílu
-> zvyšují aktivitu iontů -> mohou zvýšit rozpustnost
volných kovů

Formy výskytu organických kontaminantů

Organické kontaminanty

- Jsou spalitelné
- Mají většinou nižší bod varu a tání než anorganické látky
- Existují různé izomery
- Chemické reakce jsou molekulární (většinou pomalejší reakce než u anorganických látek)
- Jsou biodegradovatelné

Formy výskytu organických kontaminantů

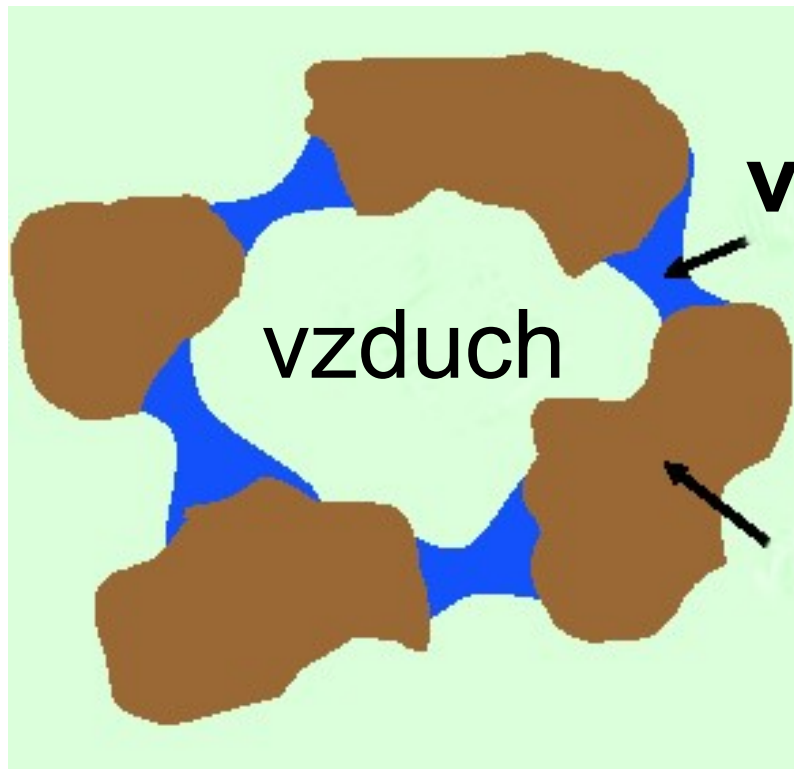
- ve formě par v půdním vzduchu
- rozpuštěné ve vodě
- sorbované na koloidech
- sorpce na povrchu
- chemisorpce
- v kapalné nebo tuhé formě

Vyjádření koncentrací ve fázích

C_w , mg/L, ppm
koncentrace ve vodě

C_g , mg/L or ppmv
koncentrace v plynech

C_s , mg/kg
koncentrace na pevné fázi

Rovnovážná distribuce kontaminantů v systému voda – vzduch - zemina

K_d = distribuční koeficient

Pevná fáze - voda $\frac{C_s}{C_w} = K_d = \frac{\text{mg/kg pevné fáze}}{\text{mg/L vody}}$

H = Henryho konstanta

Voda - vzduch $\frac{C_g}{C_w} = H' = \frac{\text{koncentrace ve vzduchu}}{\text{koncentrace ve vodě}}$

Henryho konstanta

- Henryho konstanta definována několika různými způsoby

Běžná jednotka H (atm.m³/mol)

$$H = \frac{p_g}{c_w}$$

H' (-) bezrozměrné

$$H' = \frac{H}{R.T} \cdot \frac{\rho_w}{\rho_g}$$

R..... plynová konstanta

8.20575 x 10⁻⁵ atm m³/mol °K

T..... teplota v °K

Hodnoty Henryho konstanty

H = těkavější látka

- ($10^{-7} < H < 10^{-5}$ atm.m³/mol) výpar je malý
- ($10^{-5} < H < 10^{-3}$ atm.m³/mol) výpar není rychlý, ale pravděpodobně významný
- ($10^{-3} < H$ atm.m³/mol) výpar je rychlý

Rozdělení voda – půda

Organické látky a půda s OC > 1%

$$K_d = K_{OC} \cdot (\%OC/100)$$

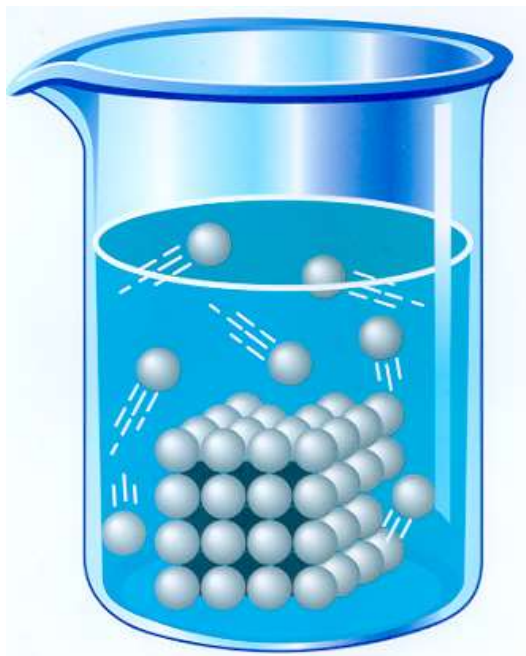
K_{OC} ... distribuční koeficient organický uhlík
– voda

$$K_{OC} = \text{v rozmezí } 1 \dots 10^7$$

Vztah mezi K_{OC} a K_{OW}

$$K_{OC} = K_{OW} \cdot 0.41$$

Rozpustnost ve vodě

Rozpustné
Málo rozpustné

Více rozpustné látky jsou v podpovrchovém prostředí mobilnější

Rozdělení OKTANOL – VODA

$$K_{ow} = \frac{\text{koncentrace látky v oktanolu}}{\text{koncentrace ve vodě}}$$

Oktanol

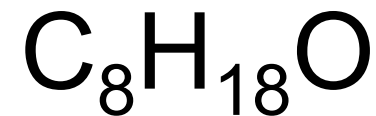
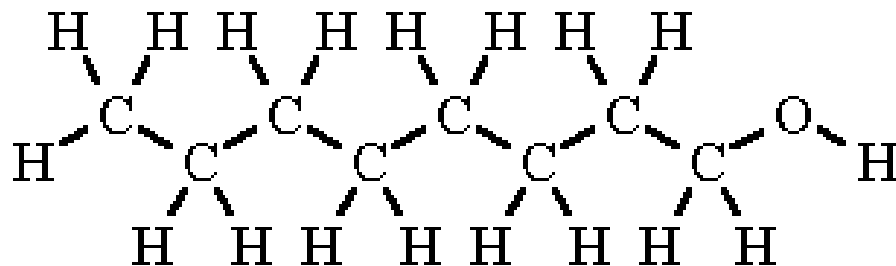
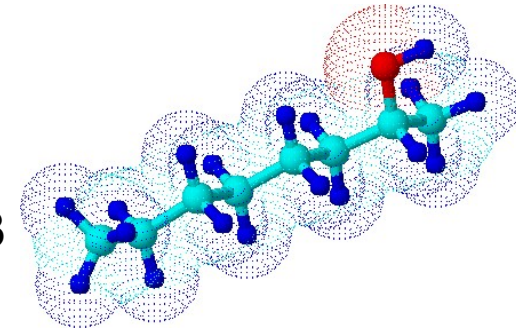
1-Oktanol

CAS 111-87-5 , hustota $0,83 \text{ g}\cdot\text{cm}^{-3}$

Struktura

Osm uhlíků v řetězci (OKT) žádné dvojně nebo trojně vazby (AN) a alkohol (OL) na prvním uhlíku

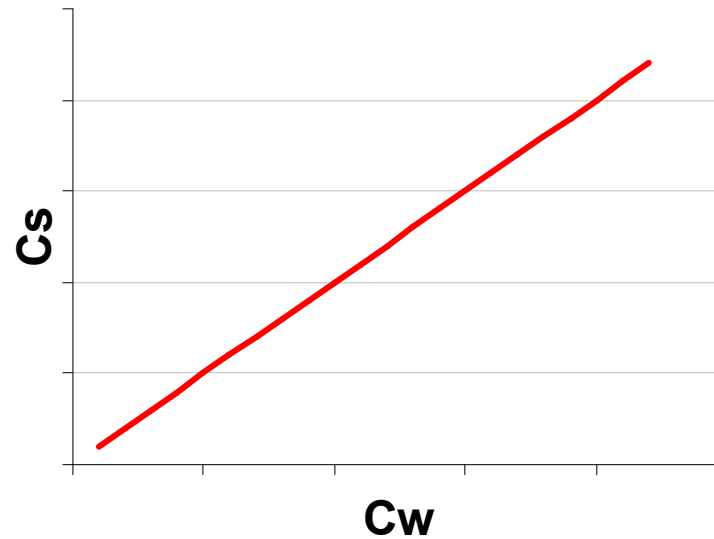

Adsorpční isoterma

Lineární

$$C_s = K_d \cdot C_w$$

- Obvykle vhodná pro nízké koncentrace

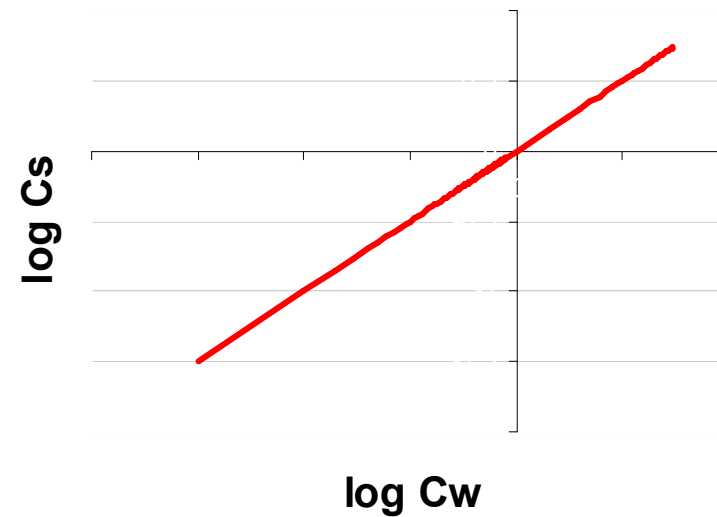
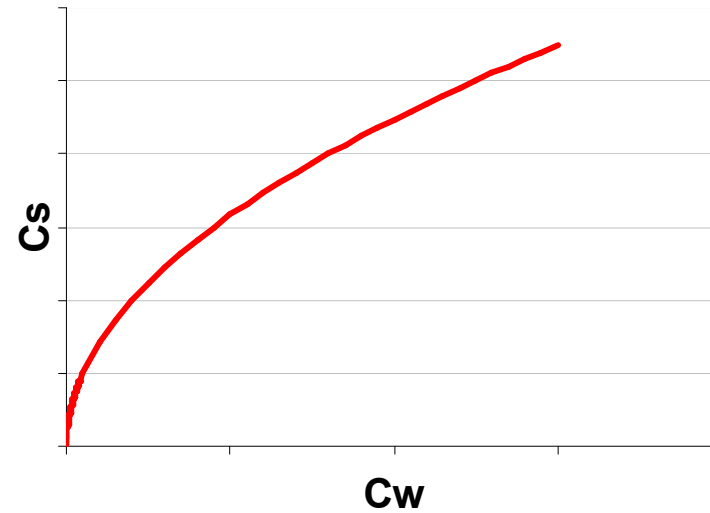
Adsorpční isoterma

Freundlichova
isoterma

$$C_s = K_F \cdot C_w^{1/n}$$

lineární tvar

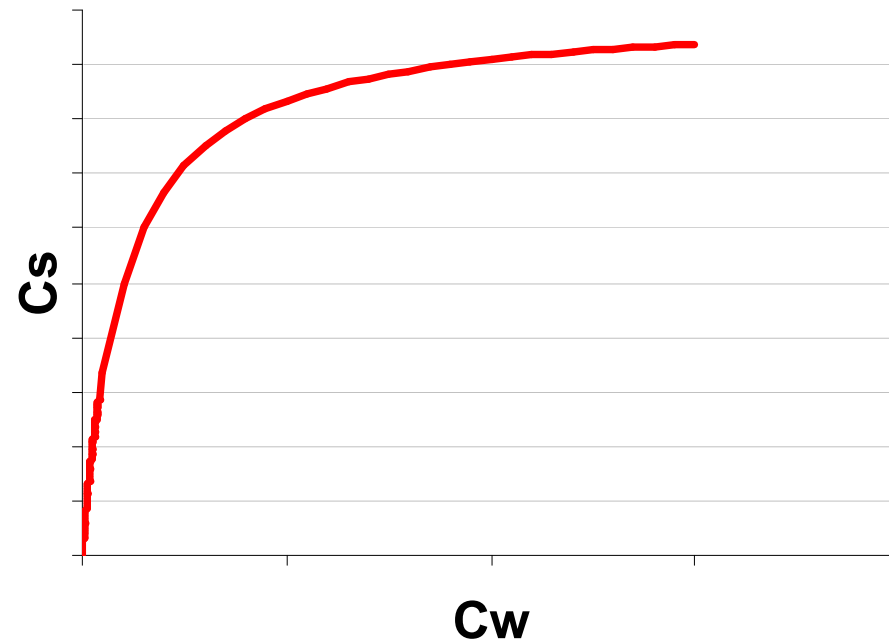
$$\log(C_s) = \log K_F + \frac{1}{n} \log C_w$$

Adsorpční isotherma

Langmuirova
isotherma

$$C_s = \frac{b \cdot K_l \cdot C_w}{1 + K_l \cdot C_w}$$

Pokud $K_l \cdot C_w \ll 1$ pak je lineární

Měření adsorpčních isoterem

“Batch sorption test”

- 1) Směs půdy, vody a chemické látky v různých koncentracích
- 2) Promíchávání ~24 hodin
- 3) Odstředění, filtrace roztoku
- 4) Analýza, aproximace bodů adsorpční izotermy funkcí

Měření adsorpčních isoterem na velkých půdních vzorcích

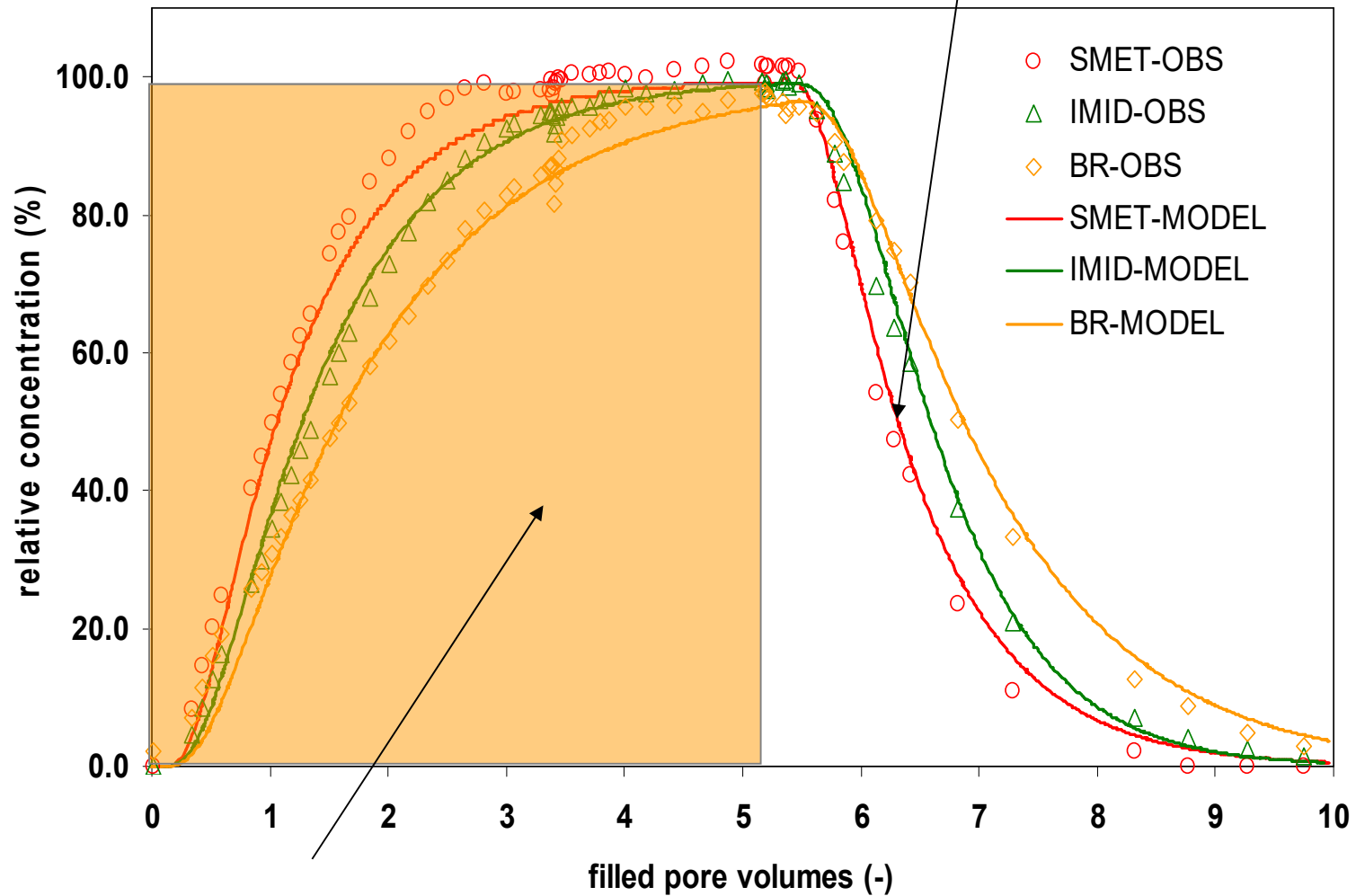
Průniková čára (BTC)

- 1) Experiment na vzorku půdy
- 2) Konstantní průtok vody
- 3) Puls chemické látky (hodiny až dny)
- 4) Sběr a chem. analýza vytékající vody
- 5) Získání parametrů (disperzivity) inverzním modelováním

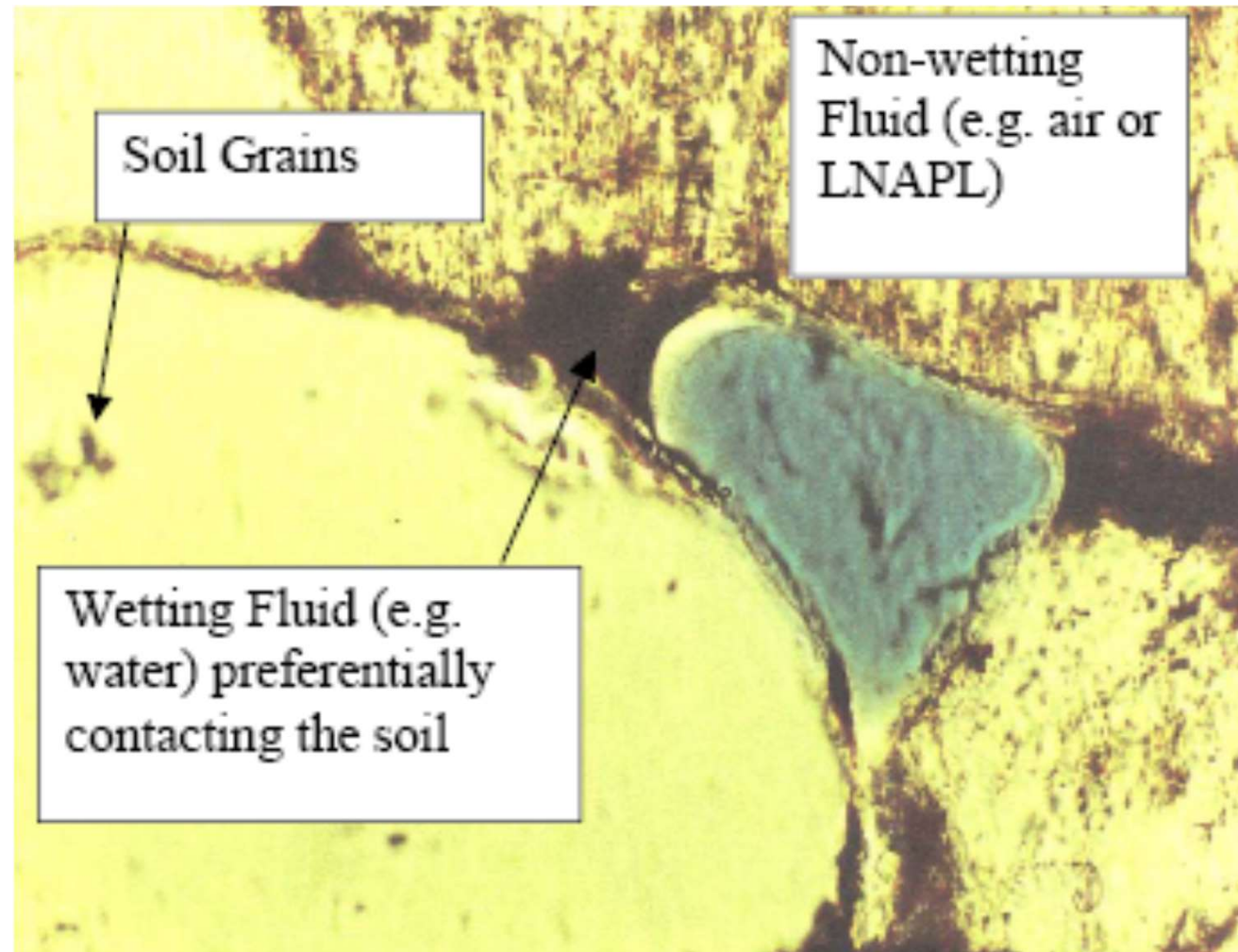
Příklad tvaru průnikové čáry

průniková čára

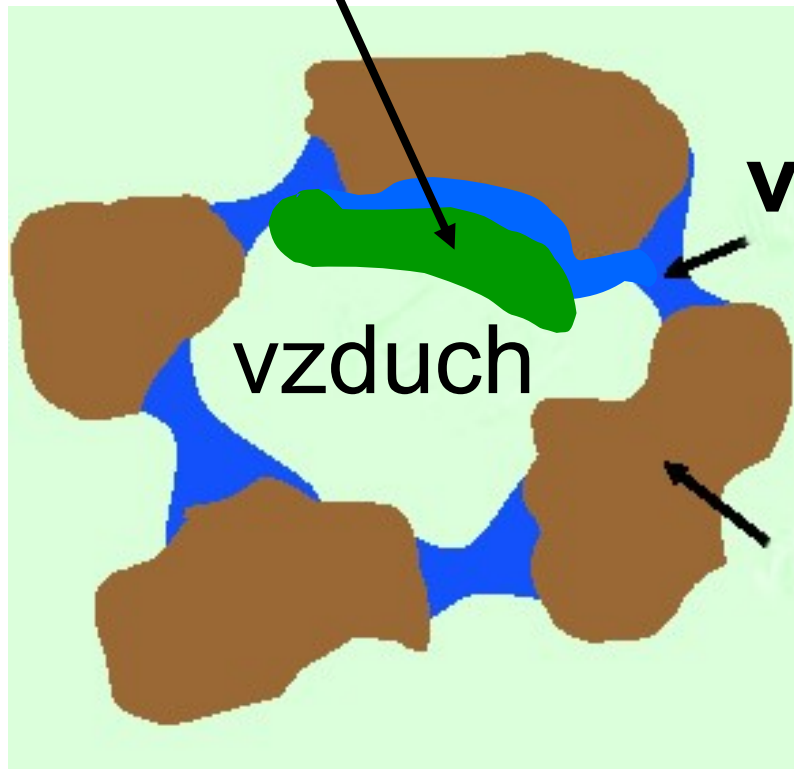
koncentrační puls

NAPL

System pŭda – voda – vzduch - NAPL

NAPL

voda

vzduch

pevná fáze

Distribuční koeficienty

K_d, H

+

K_{NW} = distrib. koeficient
NAPL – voda

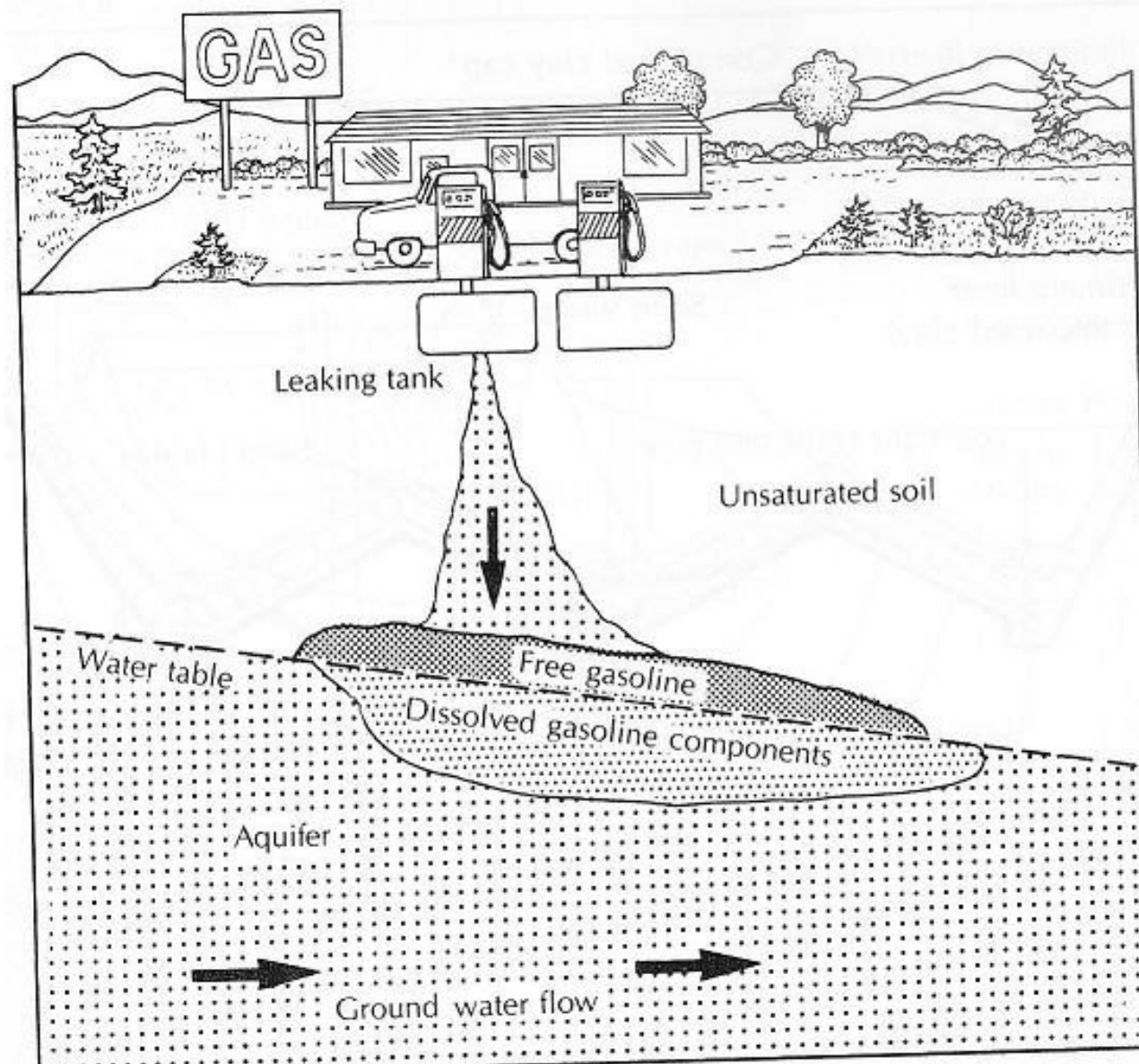
K_{Na} = distribuční koeficient
NAPL - vzduch

NAPL

hustota

$\rho = \text{hmotnost/objem}$

$\rho < 1$
LNAPL

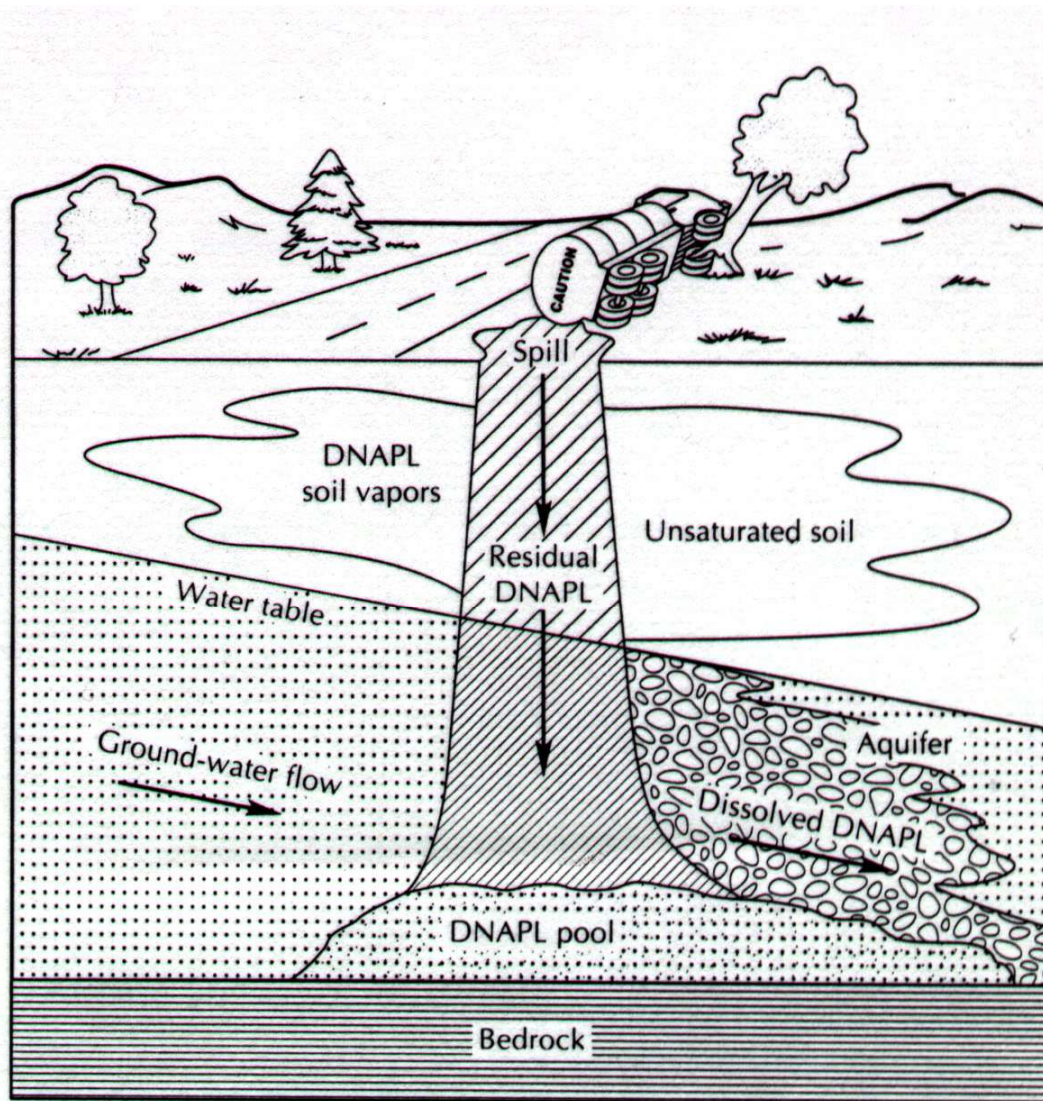

NAPL

Hustota

$\rho = \text{hmotnost/objem}$

$\rho > 1$
DNAPL

DNAPL spill

Těkání

Raoultův zákon

$$P_a = X_a P_0^a$$

$$C_a(g/L) = \frac{X_a \cdot P_0^a \cdot MW}{RT}$$

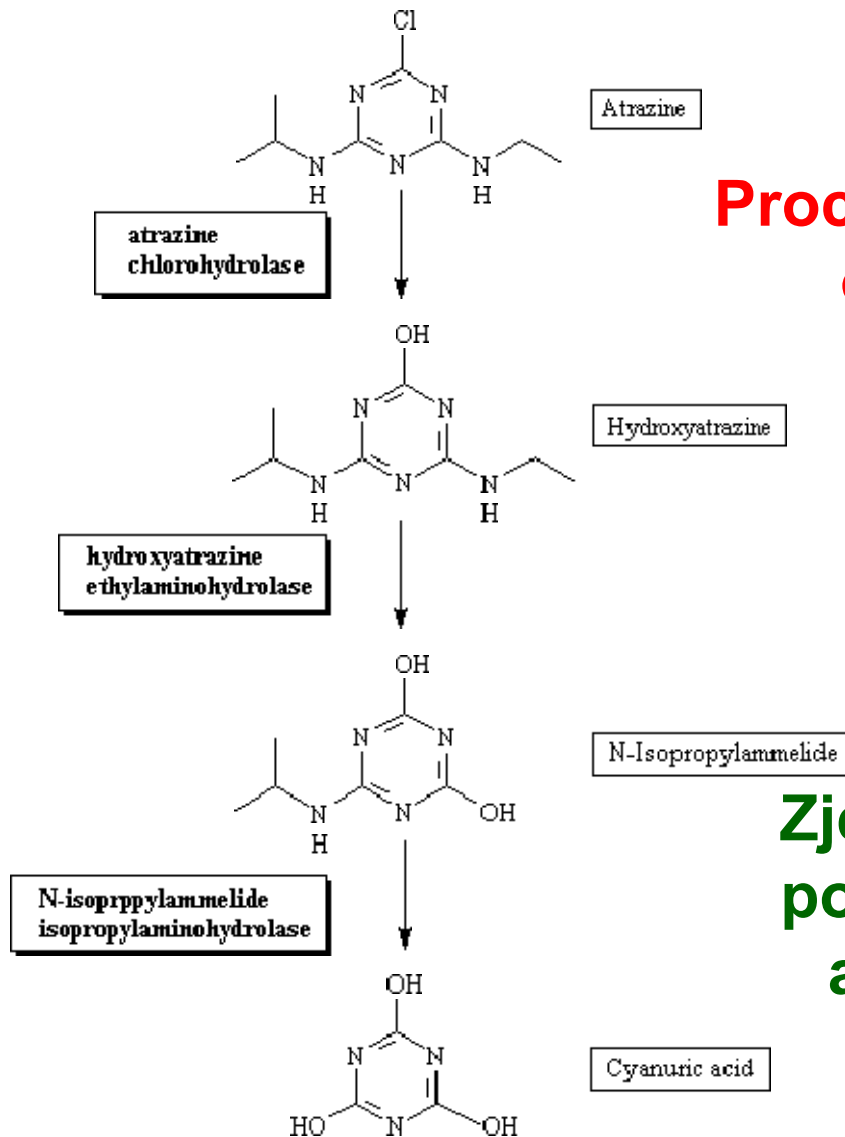

Rozpustnost

Efektivní rozpustnost

$$S_i^e = X_i S_i$$

Degradace

Proces snižování koncentrace molekul organických látek chemickými nebo biologickými reakcemi

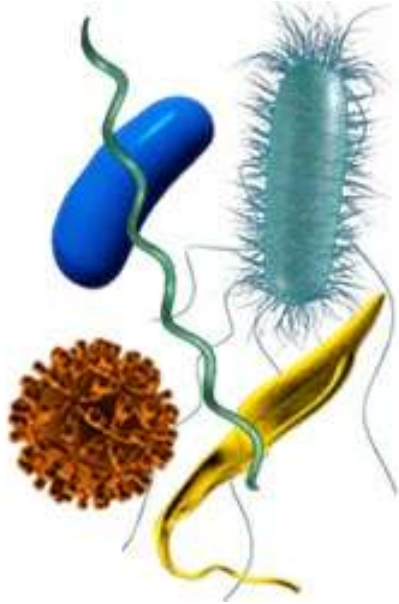
Vznik dceřinných produktů metabolitů

Zjednodušeně se degradace často popisuje jako rozpad prvního řádu analogicky s rozpadem izotopů

- Databáze rozpadu toxických chemických látek

<http://umbbd.ahc.umn.edu/>

Biodegradace

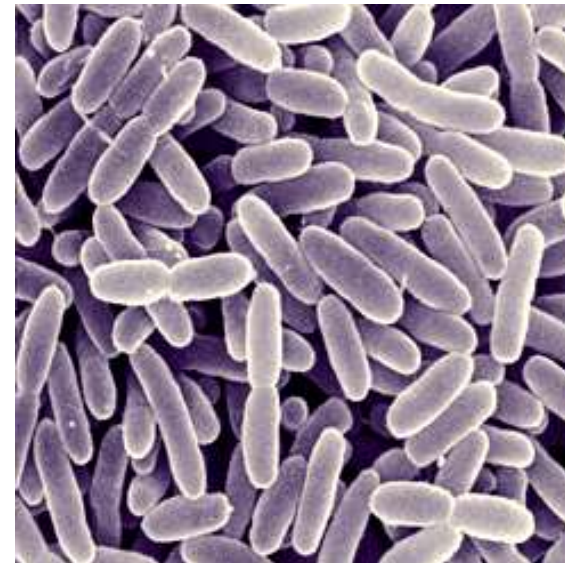

Mikroorganismy potřebují k růstu živné substráty a kyslík

Živný substrát je přímo odbourávaná látka nebo látka vedlejší

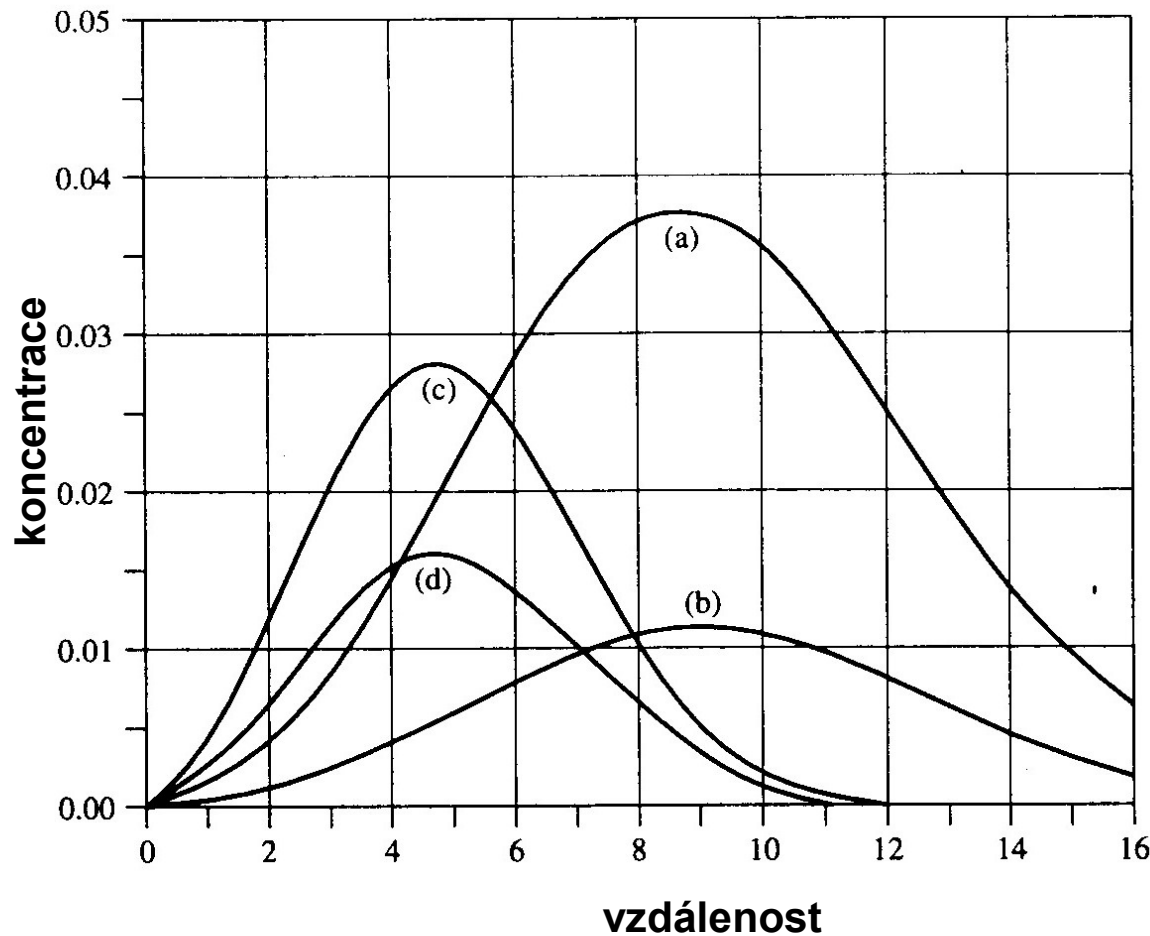
Většinou aerobní biodegradace

Při modelování je třeba zohlednit dostupnost živného substrátu

Vliv sorpce a degradace na šíření chemických látek

Biodegradace snižuje amplitudu profilu koncentrací

a. Bez sorpce
Bez degradace

b. Bez sorpce
s degradací

c. Se sorpcí
bez degradace

d. Se sorpcí
bez degradace

Měření charakteristik degradace v laboratoři

„Batch“ dekadační experiment

- 1) Smíšení známé dávky kontaminantu se známým množstvím půdy
- 2) Udržování podmínek (teplota, vlhkost) blízcích se skutečným podmínkám v terénu
- 3) Odebírání a uskladnění vzorků půdy v čase
- 4) Extrakce a analýza chemické látky
- 5) Vztah koncentrace x čas

**Nejběžnější analytické metody pro detekci
organických látek vyskytujících se v životním
prostředí**

Analytické metody detekce organických látek

PLYNOVÁ CHROMATOGRRAFIE, GC

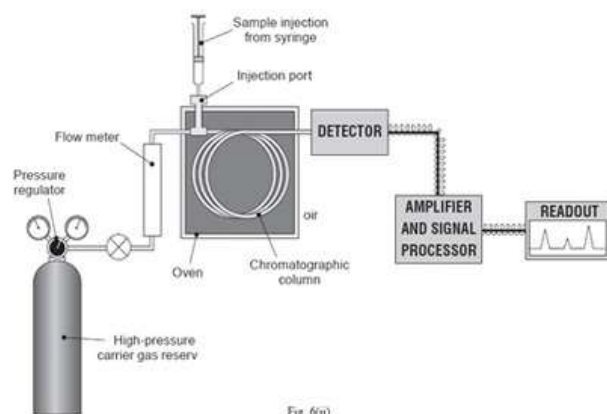
Separace probíhá v kapilární nebo náplňové koloně, která obsahuje stacionární (nepohyblivou) fázi (sorbent) a mobilní (pohyblivou) fázi (nosný plyn, inertní plyn či eluent).

Rozdílné analyty jsou rozdílně zadržovány a rozdílně zpoždovány (retardovány).

Detektory: **TCD** – Tepelně vodivostní detektor (univerzální)

Schéma GC

FID – Plamenový ionizační detektor (uhlovodíky)

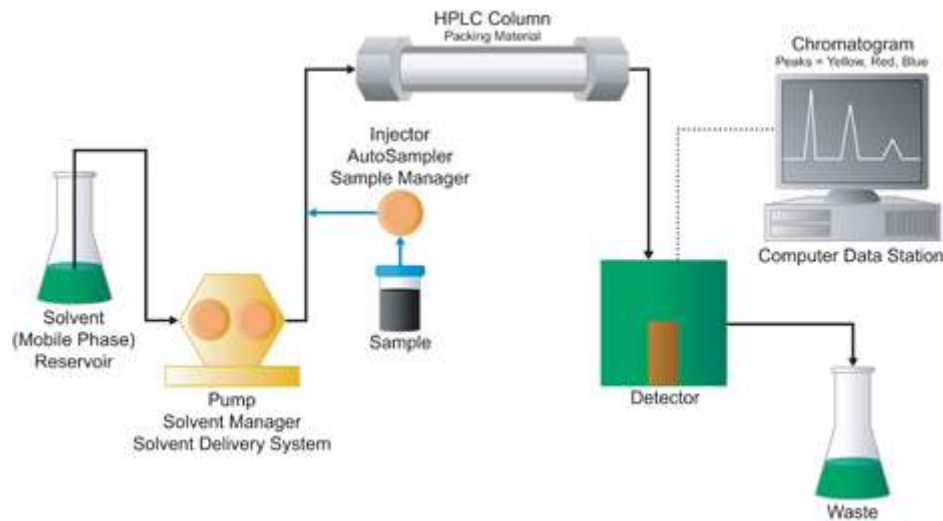
ECD- Detektor elektronového záchytu (halogenderiváty – pesticidy)

Analytické metody detekce organických látek

VYSOKOÚČINNÁ KAPALINOVÁ CHROMATOGRRAFIE, HPLC

Separace probíhá v náplňové koloně, která obsahuje stacionární (nepohyblivou) fázi (sorbent) a mobilní (pohyblivou) fázi (nosný plyn, inertní plyn či eluent).

Schéma HPLC

Detektory: absorpční fotometrický detektor

fluorescenční detektor

DAD detektor s diodovým polem

MS hmotnostní spektrometr

Analytické metody detekce organických látek

Výsledkem chromatografických metod je:

CHROMATOGRAM – plochy pod “píky” jsou přímo úměrné koncentraci chemické látky. Absolutní hodnota koncentrací je získána z kalibrační křivky.

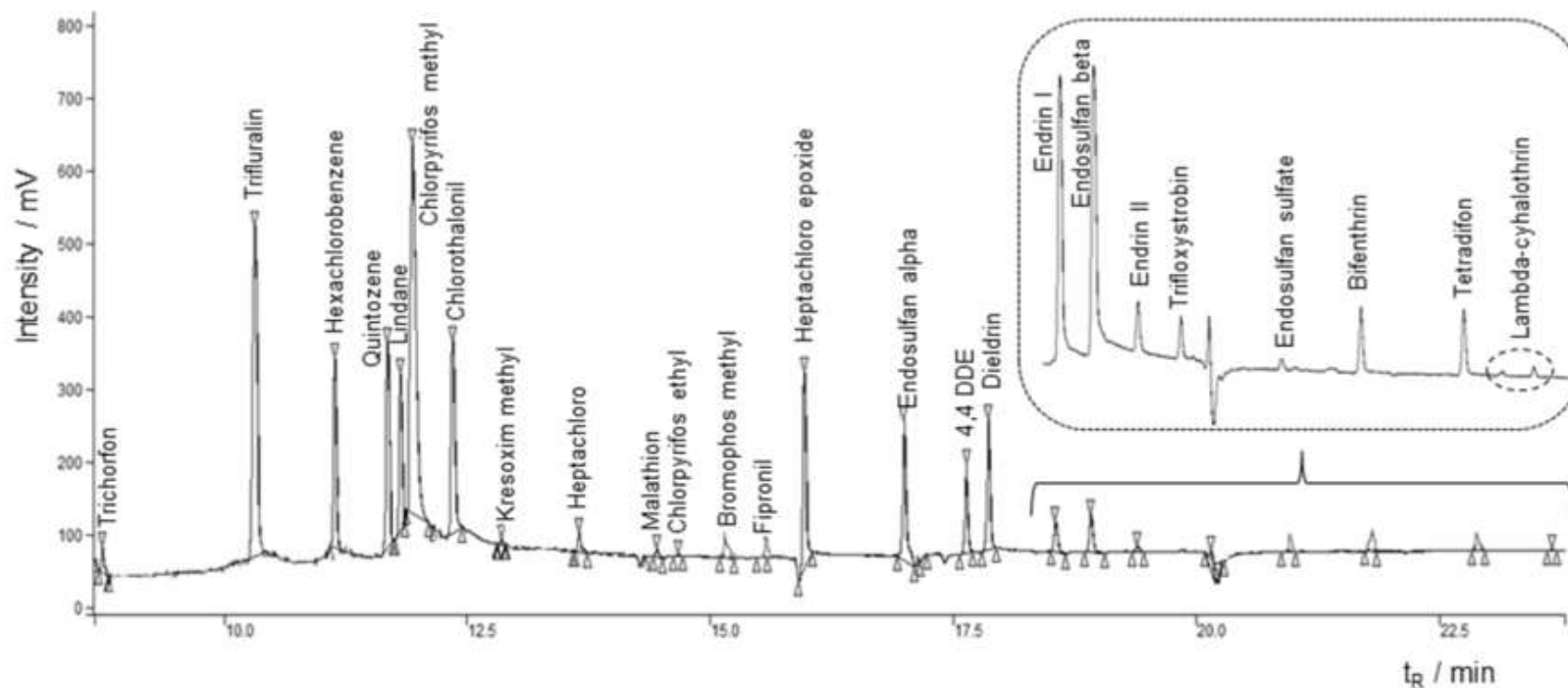

Figure 2. Chromatogram obtained for the pesticides in matrix extract analyzed by GC-ECD, corresponding to a spiked sample at $20 \mu\text{g kg}^{-1}$.

Průzkum lokality

Otázky které by měl průzkum zodpovědět

Původ a rozsah znečištění

kde to je?

Budoucí pohyb kontaminace

kam se to šíří?

Kdo jsou příjemci a jaké pro ně představuje riziko

koho/co poškozují?

Technické prostředky remediací

jak se toho zbavit?

Fáze průzkumu

Fáze 1 - Vstupní průzkum

Je zde problém? Jak závažný?

Fáze 2 – Příprava detailního průzkumu

Zahrnuje plán odběrů a analýzu vzorků, stanovení zásad zdraví a bezpečnosti

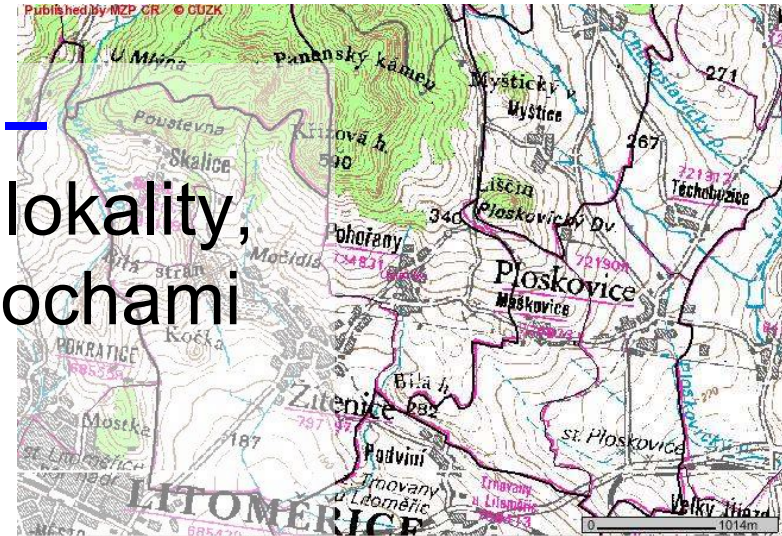
Fáze 3 – Průzkum v lokalitě a analýzy

Fáze 4 – Interpretace výsledků, ohodnocení, modelování

Fáze 5 – Návrh remediačního opatření

Základní podklady průzkumu

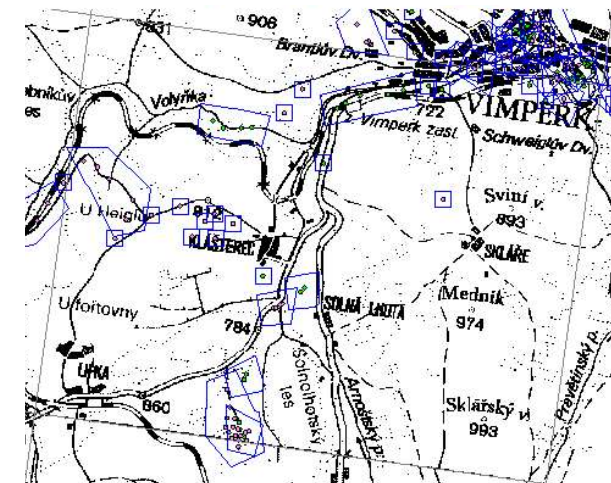
Základní mapa ČR 1:10 000 –
seznámení se s geografíí lokality,
blízkými vodními toky a plochami

Geologické podklady

- Vodohospodářská mapa
- Geologické mapy
- Česká geologická služba

www.geofond.cz

Základní podklady průzkumu

Využití lokality v současnosti a v minulosti

Kde byly chemikálie skladovány a likvidovány?

Které aktivity výroby jsou potenciálním zdrojem kontaminace

S kterými chemikáliemi je a bylo manipulováno?

Bezpečnost práce při průzkumu

Vybavení	Produktivita – manuální práce	Produktivita – práce s přístroji
“Skafandr”	37 %	50 %
Plynová maska	48 %	60 %
Respirátor	55 %	75 %
Běžné prac. pomůcky	82 %	100 %
Bez ochranných pomůcek	100 %	100%

Nepřímé metody detekce kontaminantu

- Detekce výparů nad povrchem
- Monitoring půdního vzduchu
(Atmogeochemie)
- Geofyzikální metody

Detekce výparů těkavých látek v terénu

OVA Plamenový ionizační detektor (FID) Scott, R. P. W., 1957, Vapour Phase Chromatography

Detekuje aromáty, alifáty, halomethany haloethany

<http://www.epa.gov/r10earth/offices/oea/ieu/manual/gallery.htm>.

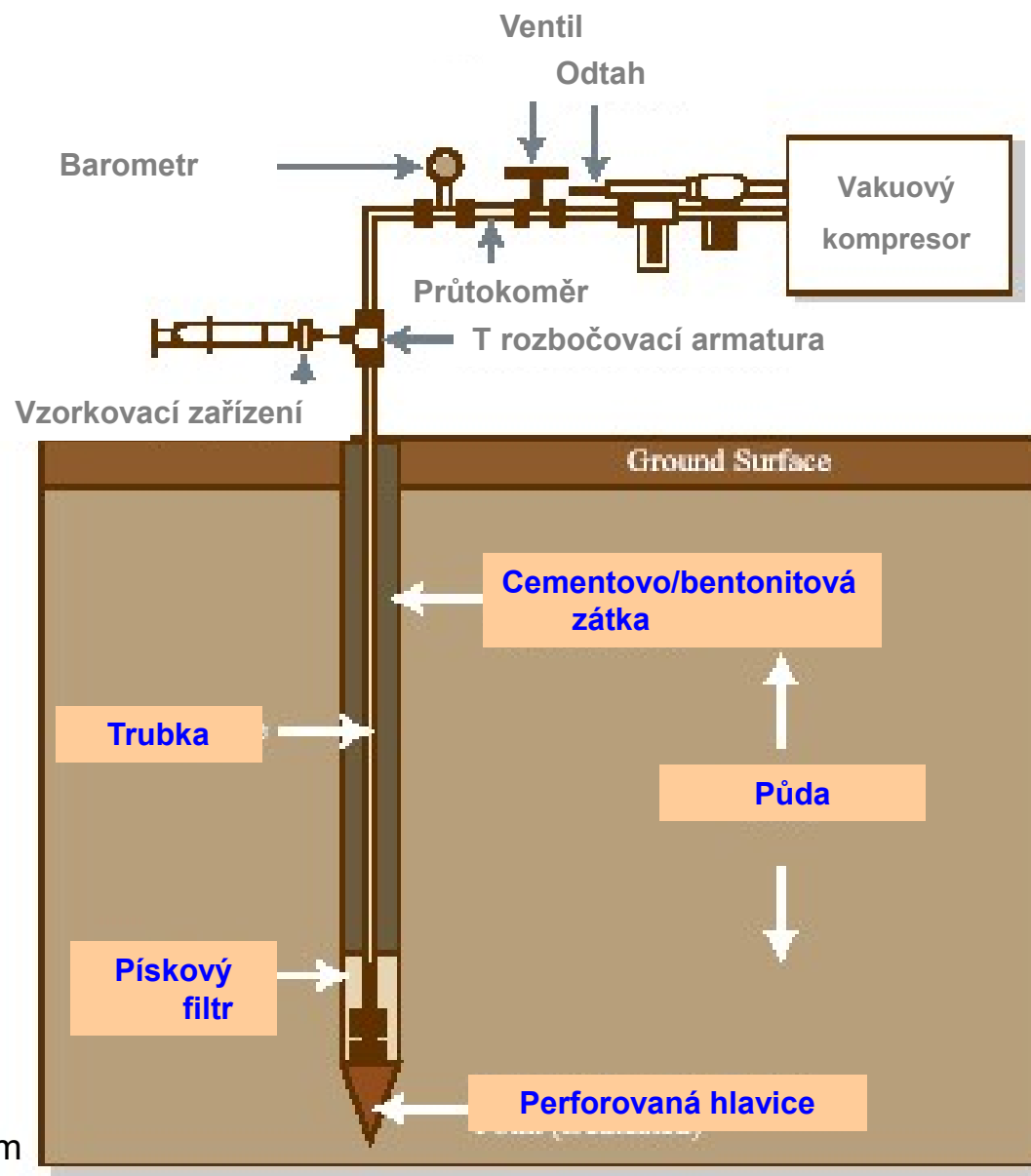
<http://www.enviroequipment.com>

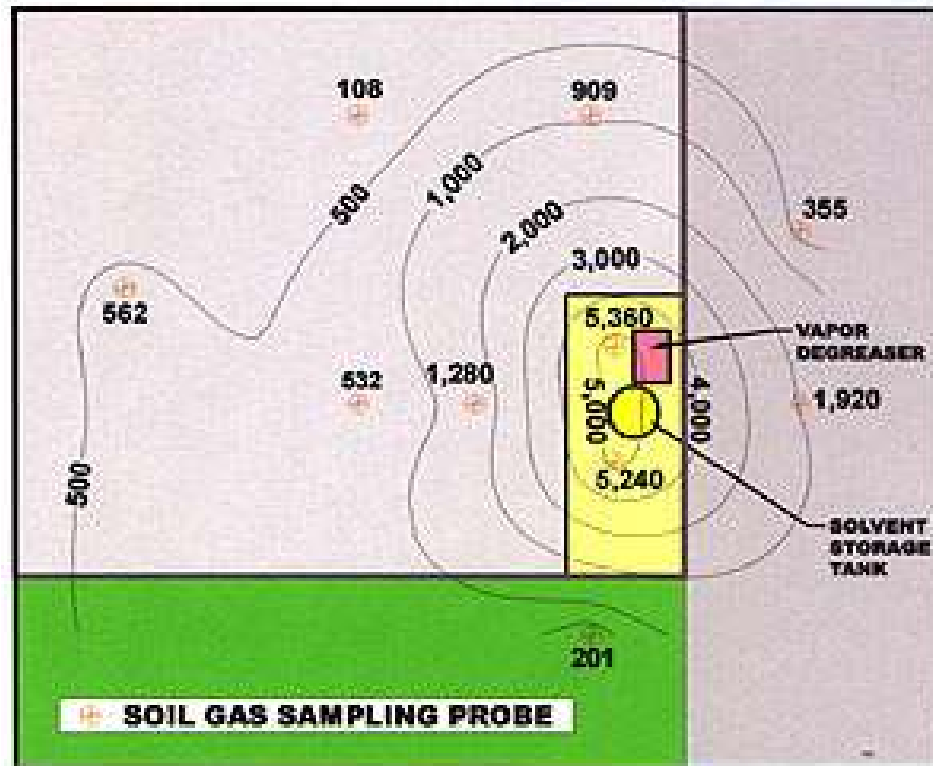
Geofyzikální metody

Metoda	Objekt
Elektrická resistivita	Mapování vodivých nebo nevodivých kontaminantů; stratigrafie
Elektromagnetická indukce	-//- + kovové předměty
Seismická refrakce	Stratigrafie (poloha skalního podkladu); hloubka hladiny podzemní vody
Seismická reflexe	Poloha skalního podkladu
Radar (GPR)	Zasypané předměty (plast, kov), stratigrafie, hloubka podzemní vody
Magnetometrie	Zasypané kovové předměty
Gravimetrie	hranice skládek, změny hustoty

Monitoring půdního vzduchu

Monitoring půdního vzduchu

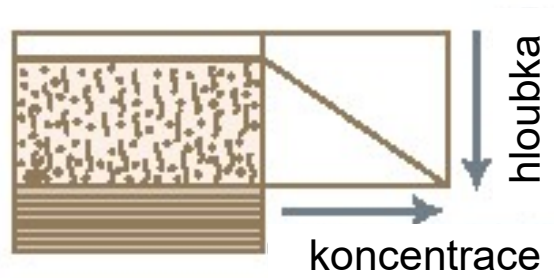

ISO-CONCENTRATION CONTOUR MAP (MICROGRAMS PER LITER)

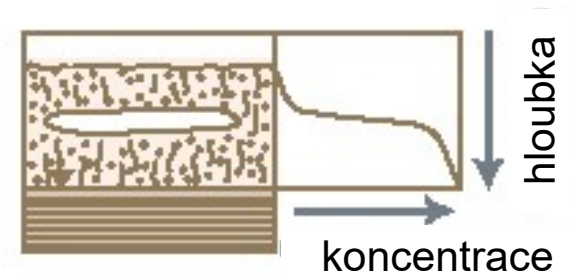
<http://www.est-inc.com/soil-gas.htm>

Chemikálie:
Chlorované
uhlovodík
y
CFC
Aromatické
uhlovodík
y
Aditiva

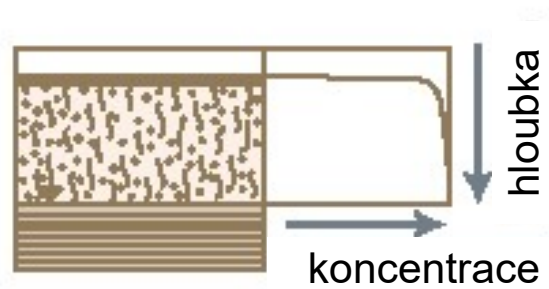
Příklady distribuce těkavého kontaminantu v půdním vzduchu

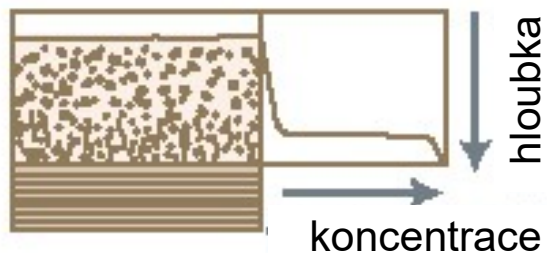
Homogenní půdní prostředí

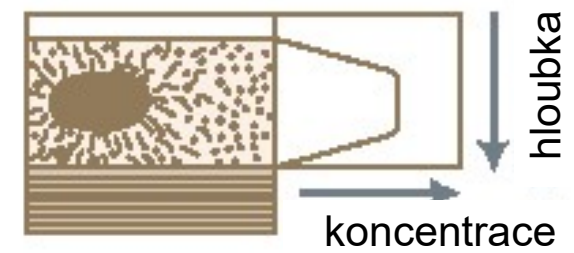
Přítomnost jílové vrstvy

Asfaltový povrch

Vysoká aktivita mikrobů ve svrchní vrstvě

Zdroj těkavé látky ve fázi

Vrtný průzkum

Zjištění složení a polohy geol. vrstev

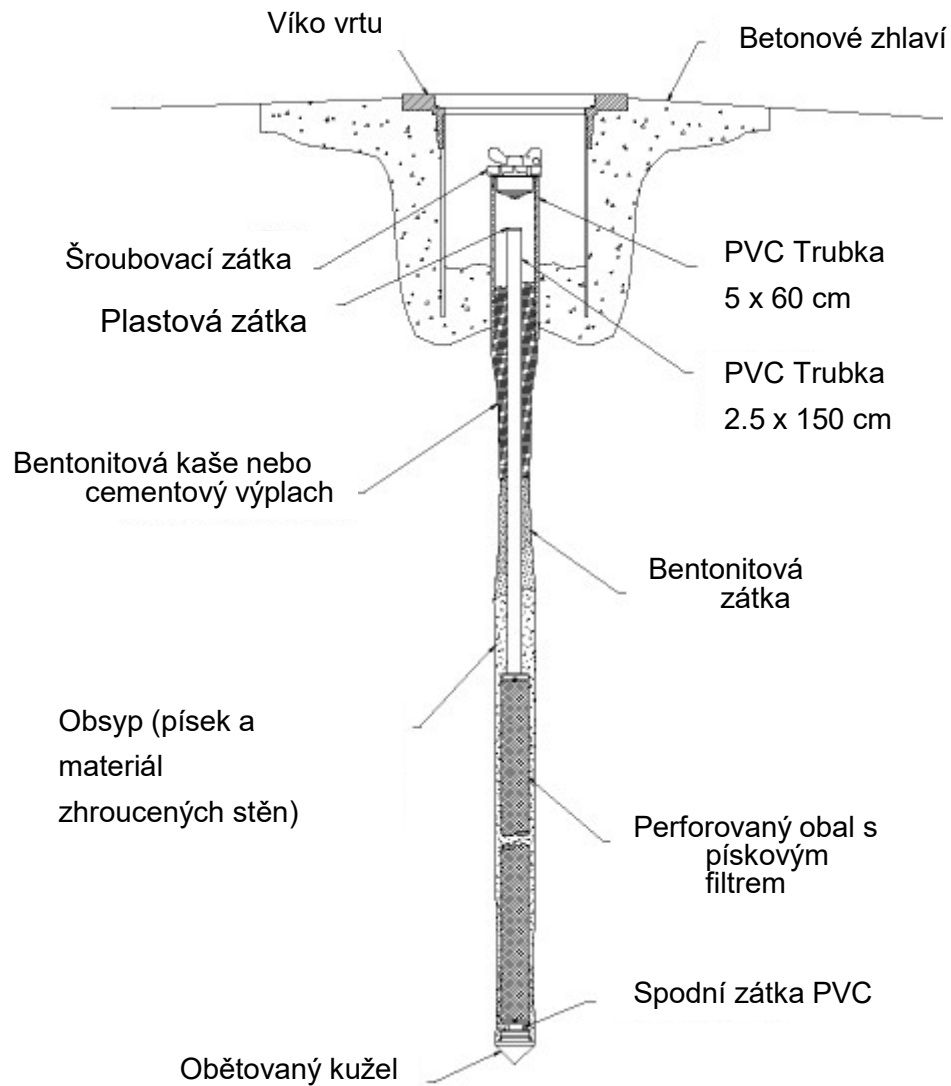
Zjištění hydrogeologických poměrů

- poloha HPV
- hydraulické charakteristiky

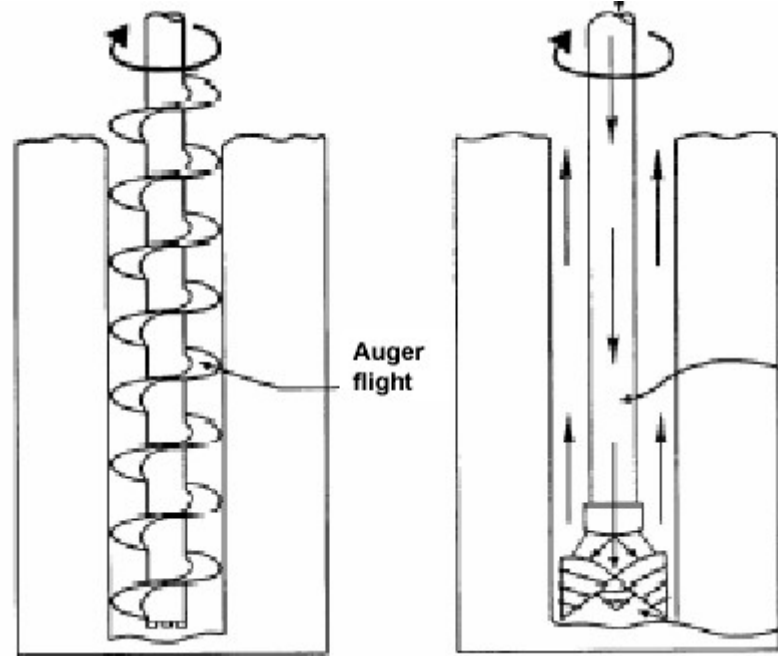
Oběr vzorků půdy, podzemní vody

- zjištění množství kontaminantu
- zjištění polohy kontaminačního mraku

Přímé protlačování - Geoprobe

Klasické metody vrtání

Šnekový
vrták

Výplachové
vrtání

Jádrové vrtání

Neporušené vzorky

Geologický popis

Chemická analýza

**Experimenty pro zjištění
charakteristik transportu**

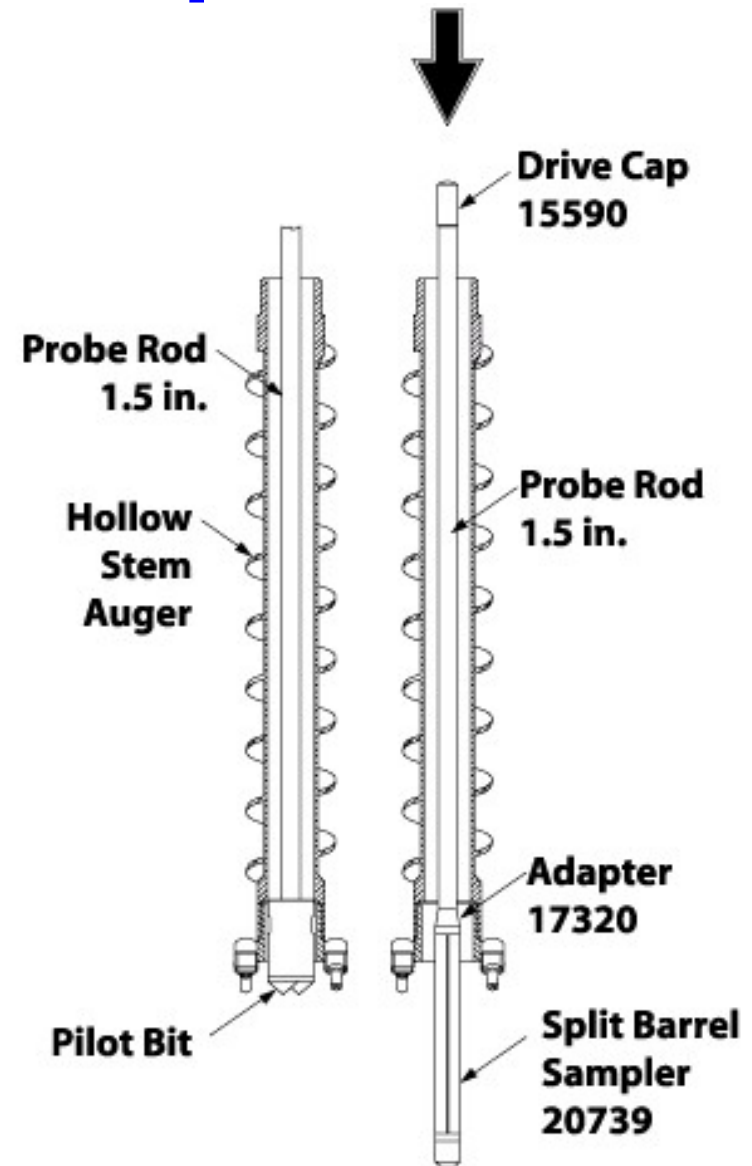
Split barrel sampler

Neporušené vzorky pro:

Chemickou analýzu
Měření fyzikálních
charakteristik
(Ks, retenční čára, transportní
charakteristiky)

Adapted from MIT Open courseware <http://ocw.mit.edu/>

Source: www.geoprobe.com

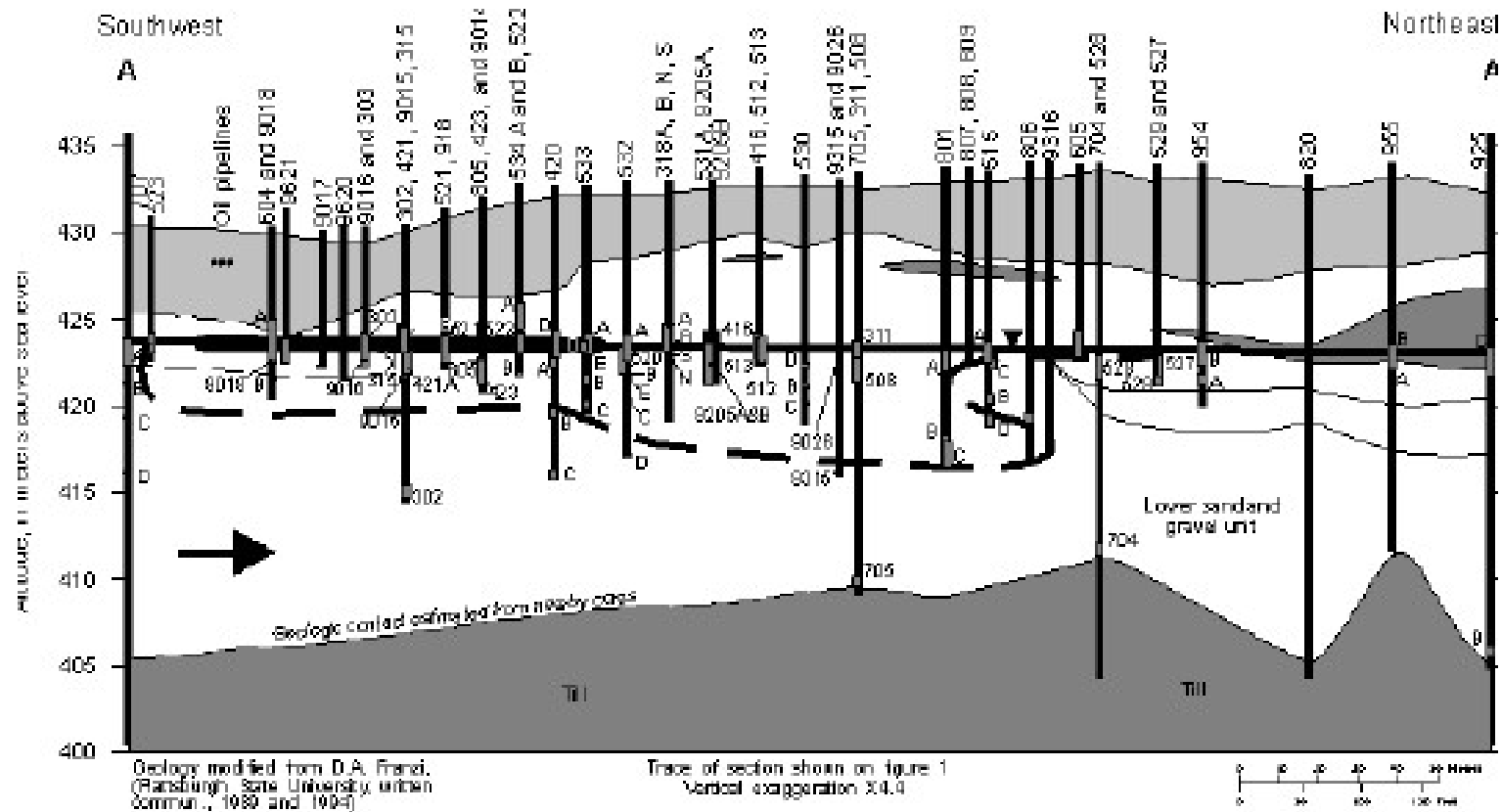
Geologická dokumentace vrtu

- **Název vrtu**
- **Polohopis (JTSK)**
- **Nadmořská výška terénu**
- **Datum**
- **Materiál výstroje**
- **Hladina podzemní vody** - naražená
- ustálená
- **Vzorky zemin**
- **Vzorky podzemní vody**
- **Popis vrstev**

WELL LOG			
FORM NO.: 22	PROJ. NO.: 9470-61139		
PRINCIPAL INVESTIGATOR: E.A. Shine	TITLE: Subsurface pathways for pollutant transport		
COMPANY: U.S. GEOLOGICAL SURVEY	LOCATION: PLACE - Key Largo Inland #1B (KLI-1B)	DATE BEGAN - 12-21-92	DATE FINISHED - 12-21-92
TOTAL DEPTH: 20 feet	ELEVATION: +5 feet	GPS: LAT. - 25°05'51" N	LONG. - 80°26'18" W
DRILLING SYSTEM: NX WIRELINE SYSTEM HYDRAULIC ROTARY DRILL	REMARKS:		
LOGGED BY: Christopher Reich	DATE: 4-16-93	PLOTTED BY: Christopher Reich	
	DATE: 4-16-93		

Depth	Ø	Cores	Description - (e.g. lithology, color, fossils, sed. structures, other remarks)
top			Topsoil with grass.
1 m			<i>Montastraea</i> sp. (streakened by dirt leaching from above). Brown calcareous soil. White pocketone with brown soil infilling fissures and vugs. <i>Acropora</i> sp. fragment.
5 ft			<i>Montastraea</i> sp. with vugs, and pholad borings infilled with brown soil. <i>Montastraea</i> partially infilled with lime mud. <i>Diploria</i> sp. infilled with lime mud and brown soil in voids.
2 m			Grainstone-pocketone. <i>Diploria</i> sp. with pholad bore holes and brown soil.
2 m 10 ft			Chalky-white grainstone with shell imprints and pholad bores. (brown soil stops at 9 feet).
4 m			<i>Montastraea</i> sp. leached and partially infilled with mud.
15 ft			Chalky-white grainstone with vugs. <i>Montastraea</i> sp. leached and partially recrystallized. Pholad bore holes and shell fragments.
5 m			<i>Diploria</i> sp. infilled with lime mud. Bore holes and shell fragments.
8 m 20 ft			Chalky-white grainstone with yellow coating in vugs. Leached <i>Montastraea</i> sp. Very vuggy. Chalky-white grainstone. <i>Montastraea</i> sp. infilled with mud and grainstone.

Příčný řez

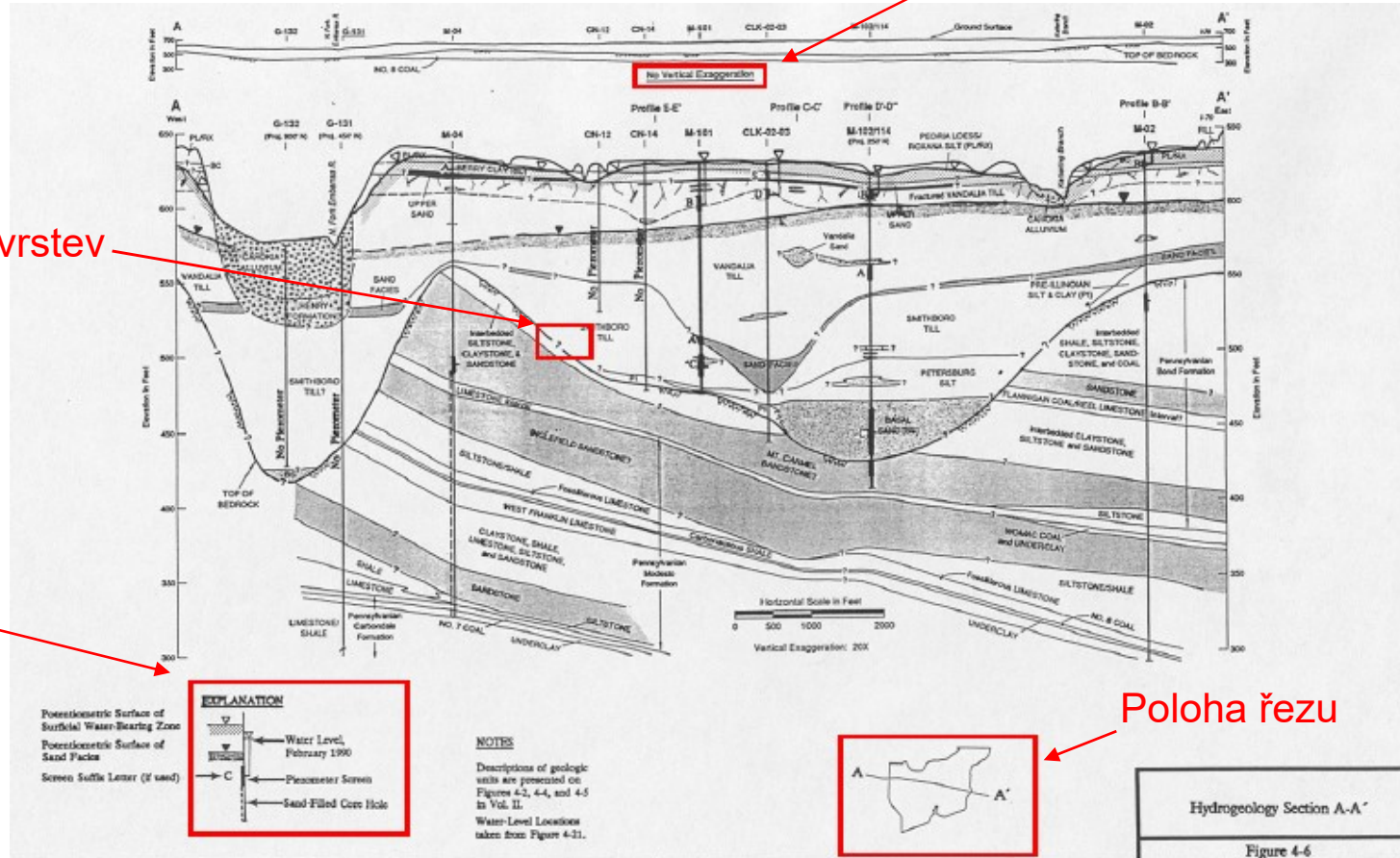

Příčný řez

Nepřevýšený
řez

Rozhraní vrstev

Legenda

EXPLANATION

- Water Level, February 1990
- Potentiometric Surface of Sand Facies
- Piezometer Screen
- Sand-Filled Core Hole

NOTES
 Descriptions of geologic units are presented on Figures 4-3, 4-4, and 4-5 in Vol. II.
 Water-Level Locations taken from Figure 4-21.

Hydrogeology Section A-A'
 Figure 4-6

Zásady vrtného průzkumu

Bezpečnost – chemická

**Bezpečnost – provádění vrtných prací
(elektrické kabely, potrubí, úrazy)**

Zabránění kontaminace vzorků !!!!

vzorek – vzorek

nástroj – vzorek (artefakty)

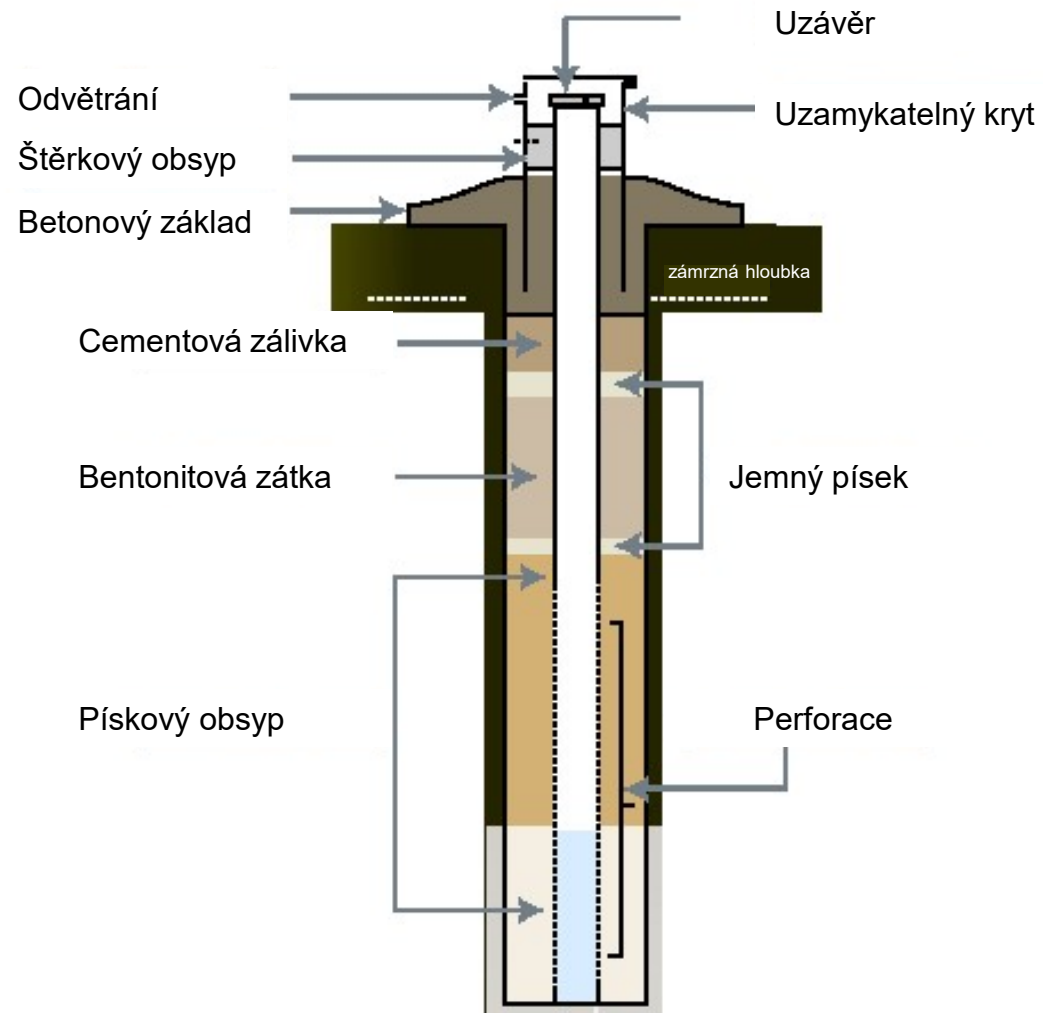
Dodržování standardních postupů

Nakládání s vzorky

Artefakty

Látka	Zdroj kontaminace (artefaktu)
Methylen chlorid, chloroform	rozpouštědla
Ftaláty	Změkčovadla (plastifikátory) plastových trubek
Chloroform	Pitná voda z hromadného zásobování
Aceton, hexan	omývání nástrojů
Baryum, vysoké pH	Kapalina výplachu
Methyl chlorid	Přírozně se vyskytující chemikálie
Methyl Ethyl Keton (MEK)	Duct Tape (stříbrná lepicí páska)

Monitorovací vrt

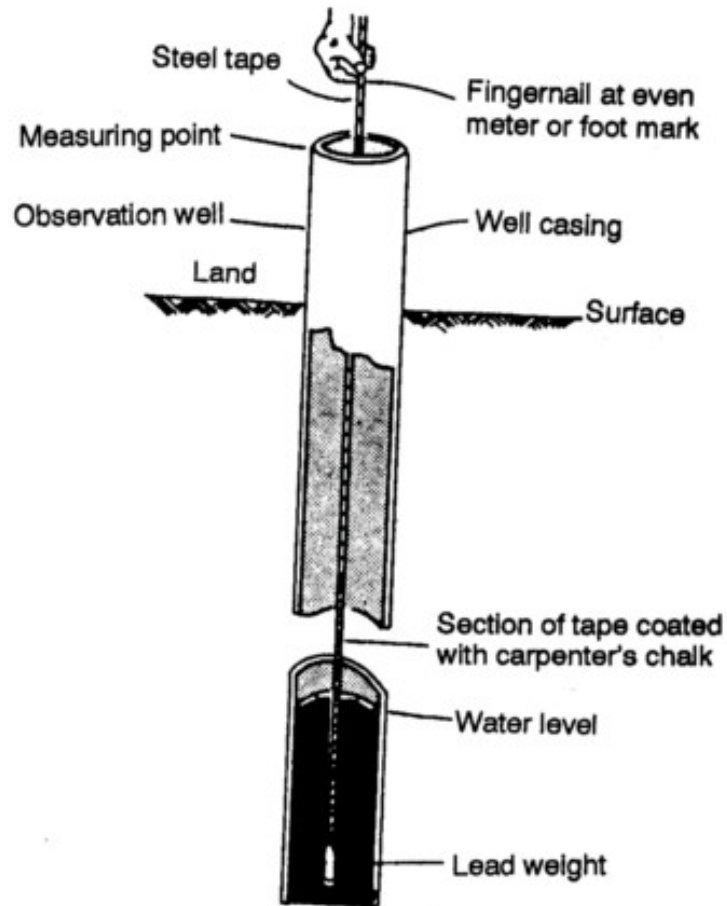

Monitorovací vrt

Měření hladiny vody

Figure 8-3. Steel-tape measurement method

Water level sound indicator

www.globalw.com

Vzorkování podzemní vody

Čerpadlo
do vrtu
Peristaltick
é čerpadlo

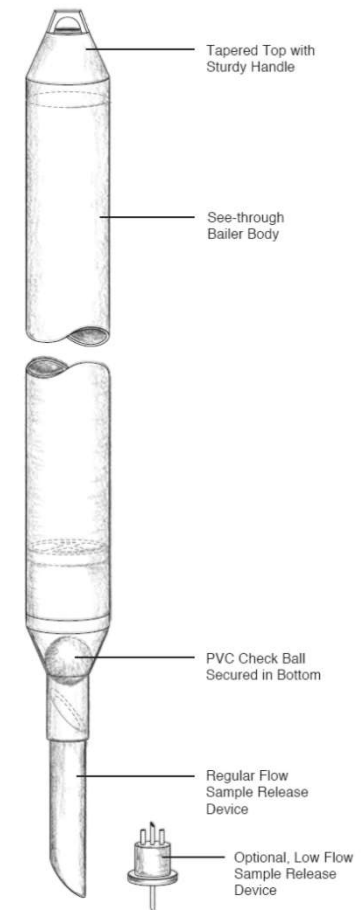

<http://www.barnant.com>

Bailer
(kalovka)

Model 428 Disposable,
Translucent Bailer

<http://www.solinst.com/Prod/Data/428.pdf>

Orientační ceny laboratorních rozborů (ceny za jeden vzorek)

Těžké kovy: samostatně (voda) 80 – 120,-
skupinově 1500,-

Metodický pokyn MŽP ČR 8/96 (Zemina) (As,Ba,Be,Cd,Co,Cr,Cr6+,Cu,Hg,Mo,Ni,Pb,Sb,Sn,V,Zn)

Těkavé látky TOL: chlorované ethylény 900,-
vyhláška č. 252/2004 Sb 1200,-

“(1,2-dichlorethan, VC, TCE, PCE, chloroform, bromoform, bromdichlormetan, dibromchlormetan, benzen, toluen, etylbenzen, xyleny)

Polychlorované bifenyly (PCB): 1500,-

Pesticidy - organochlorové (OCP): 900,-
- triazinové (TP): (simazin, atrazin, propazin, terbutylazin) 1150,-

Polycyklické aromatické uhlovodíky (PAU) 1300,-

Vyhláška 383/2001Sb. – „odpady“ (PAU 15)

Sanační technologie

In situ

Sanační technologie

In situ

- **Fixace**
(stabilizace, solidifikace, vitrifikace in situ)
- **Izolace s použitím pasívních prvků**
(podzemní stěny, clony)
  - horizontální
  - vertikální

Solidifikace/Stabilizace

Solidifikace:

enkapsulace znečištění monolitickým materiálem (cement)

Stabilizace:

injektáž vhodného stabilizátoru který snižuje rozpustnost, toxicitu, mobilitu přímo do kontaminačního mraku

S/S technologie vhodné pro kovy, radionuklidy a málo těkavé org. látky

Solidifikace/Stabilizace

Fixační směsi:

Organické

Polyethylén

bitumen

asfalt

Anorganické

Cement

Vápenné mléko

Speciální směsi

Výběr fixačních směsí na základě experimentu

Solidifikace/Stabilizace

Technologie promíchávání in situ

Mělké promíchávání:

do hloubky 12 m,

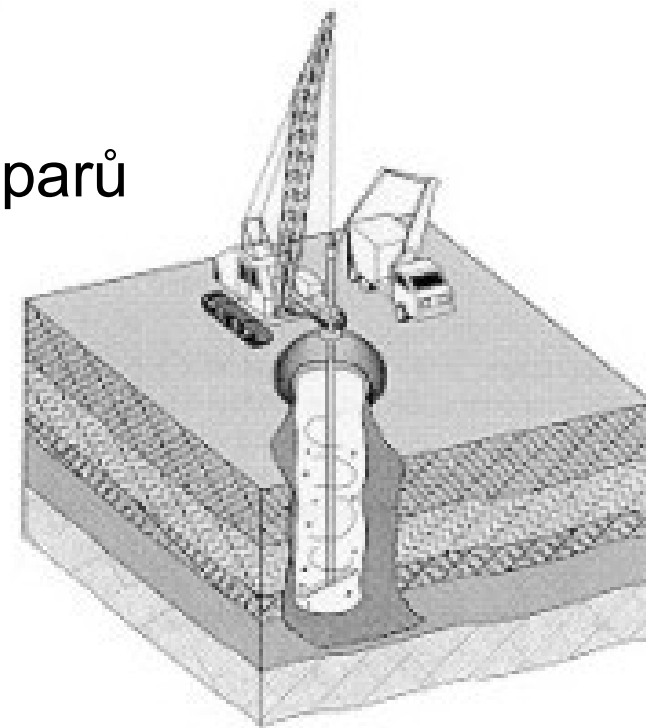
průměr míchacího nástroje do 4 m

středně těkavé látky – odsávání výparů

Cena 50 – 80 USD/m³

<http://www.geocon.net/>

<http://www.new-technologies.org/ECT/Other/soilmixing.htm>

Solidifikace/Stabilizace

Technologie promíchávání in situ

Hluboké promíchávání

do hloubky 40 m

sada 2-4 míchacích nástrojů

Solidifikační směsi přiváděny

jádry nástrojů

zvětšení objemu ~15%

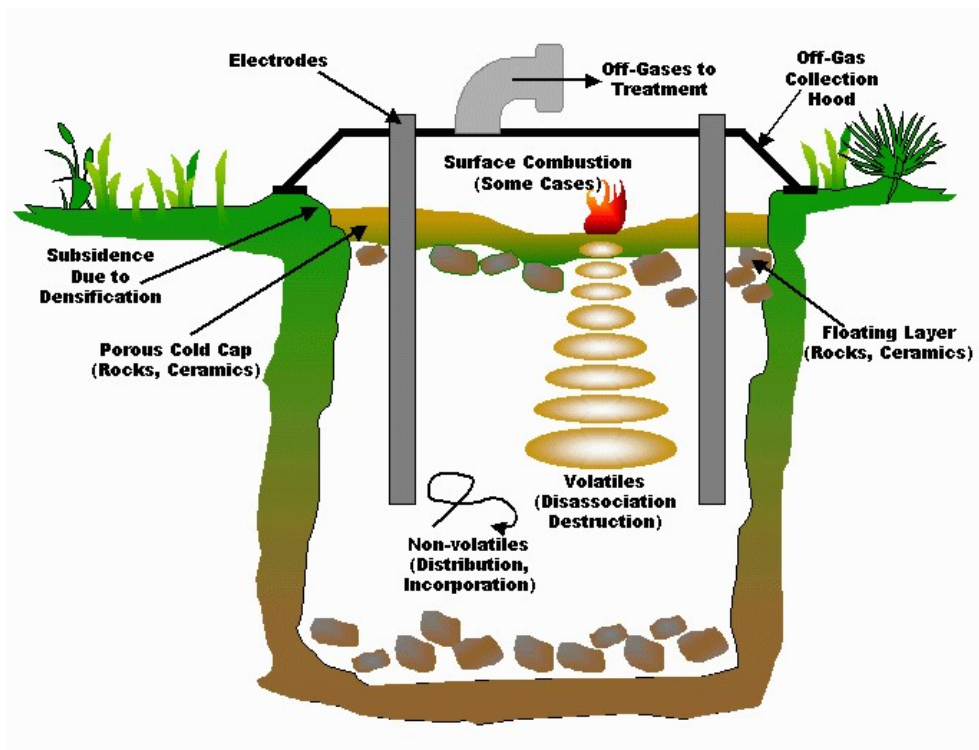
cena 190 – 300 USD/m³

Vitrifikace in situ

Žárová přeměna kontaminované zeminy ve tvrdý, chemicky inertní materiál sklovitý materiál.

- Organické látky jsou odpařeny nebo spáleny.
- Teplo se vyvíjí odporově – mezi dvěma až čtyřmi elektrodami. Teplota $\sim 2000^{\circ}\text{C}$.

Vitrifikace in situ

Žárová přeměna kontaminované zeminy ve tvrdý, chemicky inertní materiál sklovitý materiál.

- Organické látky jsou odpařeny nebo spáleny.
- Teplo se vyvíjí odporově – mezi dvěma až čtyřmi elektrodami. Teplota $\sim 2000^{\circ}\text{C}$.
- Použito zřídka – především izolace radioaktivního odpadu
- Až 1000 tun na jednou
- Zmenšení objemu o 25-50%
- Cena $\sim 280 - 600$ USD/tunu zeminy (závisí především na ceně elektřiny, a počáteční vlhkosti půdy)

Vitrifikace in situ

- Použito zřídka – především izolace radioaktivního odpadu
- Až 1000 tun na jednou
- Zmenšení objemu o 25-50%
- Cena ~280 – 600 USD/tunu zeminy (závisí především na ceně elektřiny, a počáteční vlhkosti půdy)

Izolace s použitím pasívních prvků

Horizontální prvky „Surface caps“

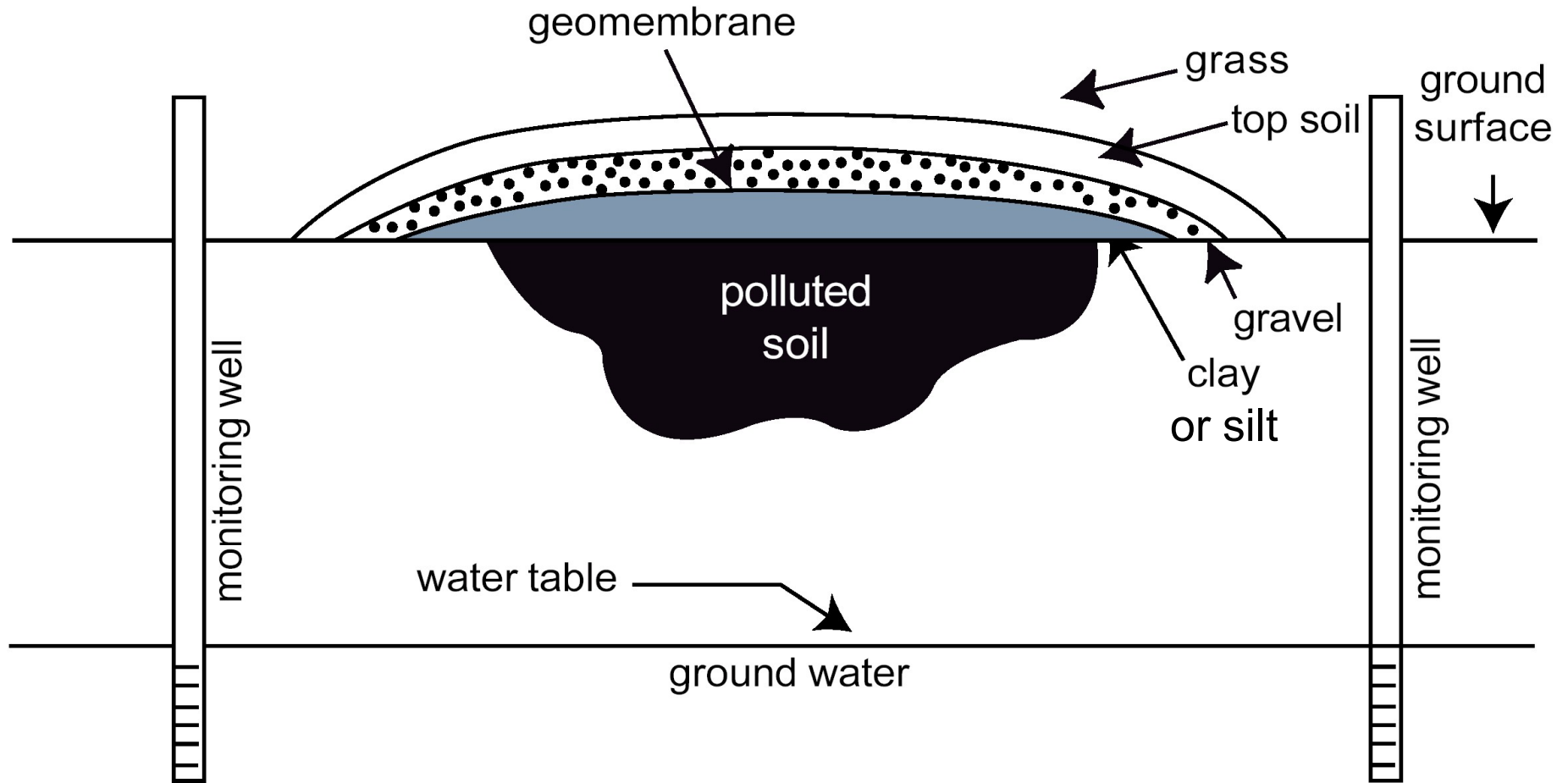
Cíl: Zamezení infiltrace srážkových a jiných povrchových vod

Prostředky:

- Folie (PVC)
- Betonové panely, desky
- Asfaltové směsi
- Jílové těsnící prvky (clay liners)
- **Kompozitní**
- .... ostatní (např. produkty recyklací)

Výběr závisí především na následném využití lokality

Surface caps

Kompozitní horizontální izolace

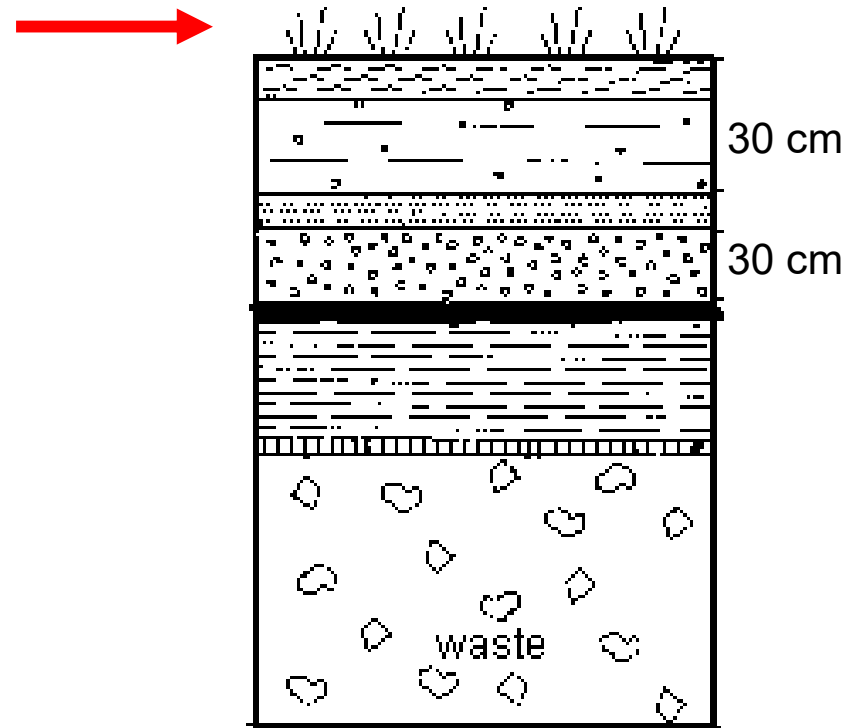
VEGETACE

Účel:

- Ochrana proti erozi
- Snížení infiltrace evapotranspirací

Skladba:

- Mělce kořenící rostliny
- Malé nároky na živiny
- Odolné suchu

Kompozitní horizontální izolace

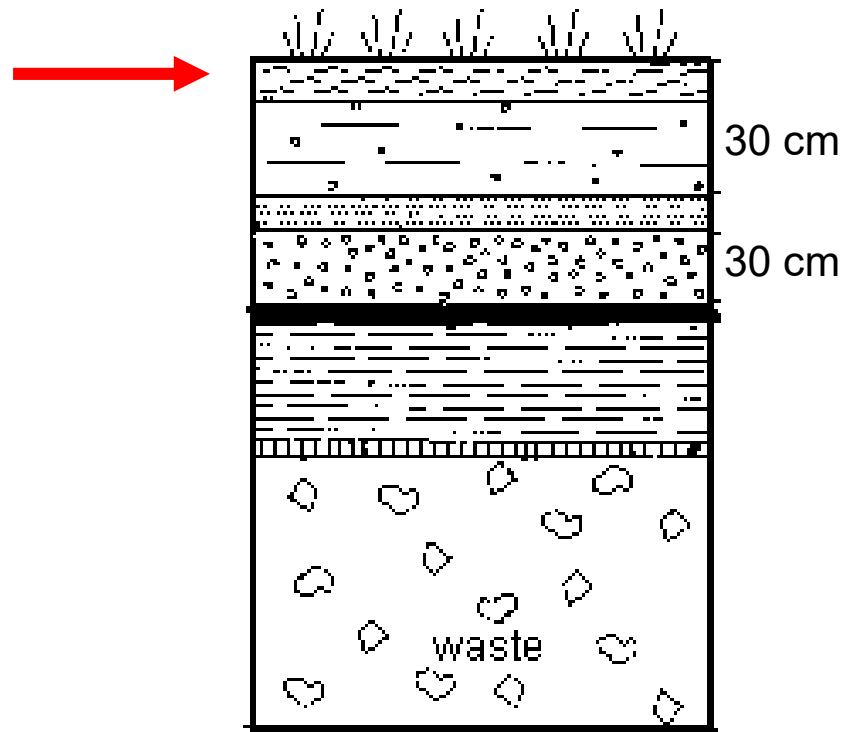
VRSTVA PŮDY

Účel:

- Kořenící substrát pro rostliny
- Ochrana dalších vrstev

Charakteristika:

- Běžně 60cm hluboká

Kompozitní horizontální izolace

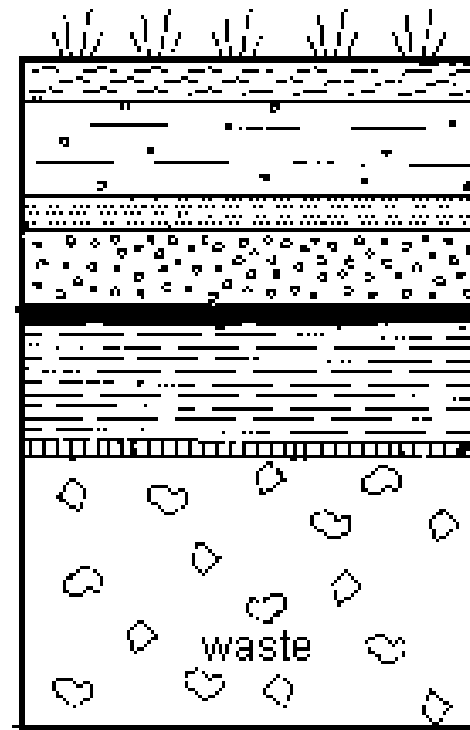
HRUBÝ ŠTĚRK

Účel:

- Ochrana proti prorůstání kořenů a prohrabávání živočichy

Charakteristika:

- Nemusí být vždy přítomna

Kompozitní horizontální izolace

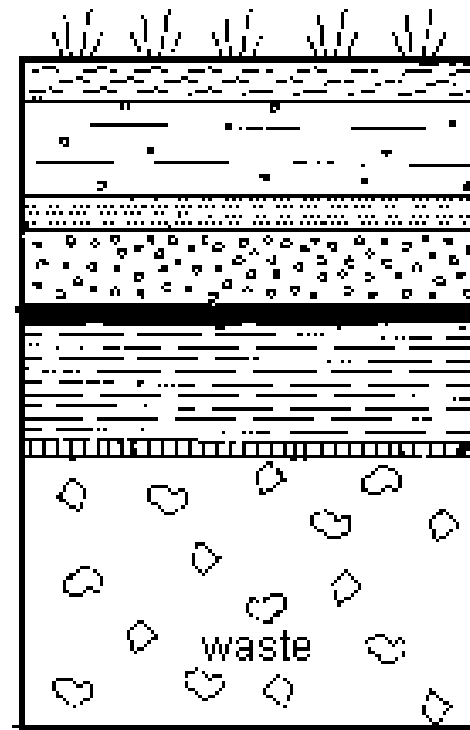
FILTRAČNÍ VRSTVA

Účel:

- Ochrana proti pronikání jílových částic do drenážní vrstvy

Charakteristika:

- Geotextilie nebo pískový filtr (30 cm)

Kompozitní horizontální izolace

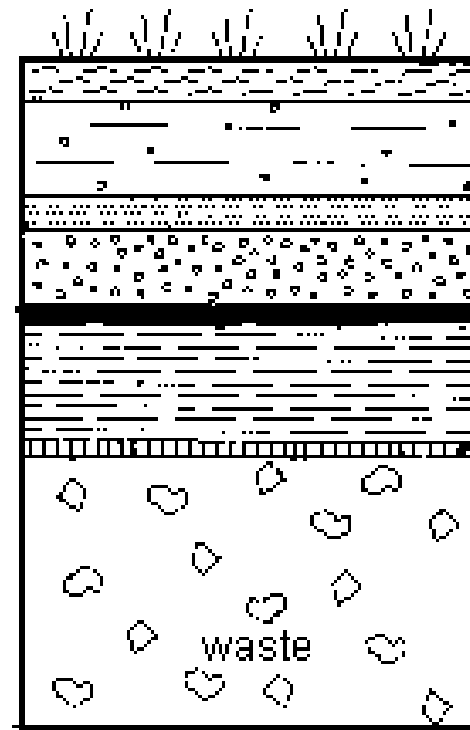
DRENÁŽNÍ VRSTVA

Účel:

- Odvedení vody
- Zamezení tlakového namáhání geomembrány

Charakteristika:

- Ve sklonu
- > 30cm písku
- $K > 10^{-2}$ cm/sec

Kompozitní horizontální izolace

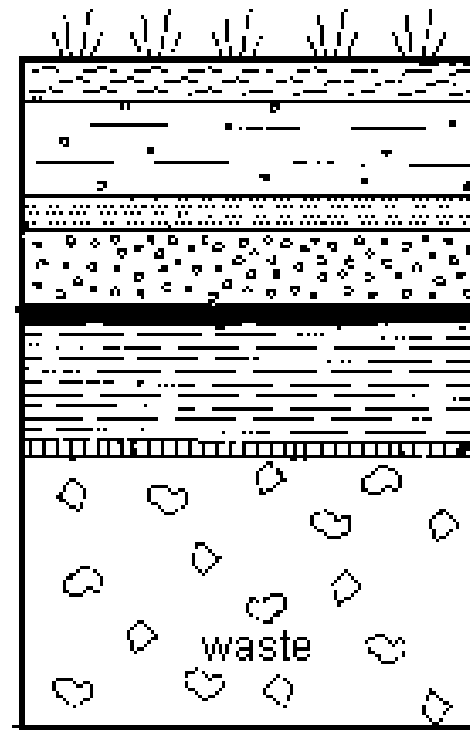
IZOLAČNÍ VRSTVA

Účel:

- Zabraňuje pronikání vody do půdy obsahující kontaminant

Charakteristika:

- Fólie (geomembrána) alespoň 0.5 mm
- Dusaný jíl 60 cm, $K \leq 10^{-7}$ cm/s

Kompozitní horizontální izolace

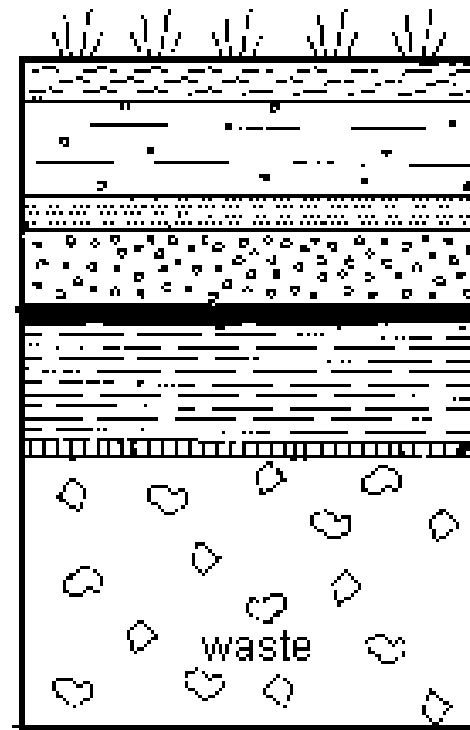
VRSTVA ÚNIKU PLYNŮ

Účel:

- Odvádí plynné produkty degradací (methan)

Charakteristika:

- 30 cm písku

Izolace s použitím pasívních prvků

Vertikální prvky

Cíl: Zamezení nebo omezení migrace znečištění z ohniska

Prostředky:

- Těsnící zářezy (slurry walls, cut-off walls)
- Injekční clony
- Tenké těsnící clony
- Clony z umělých hmot, ocelové profily

Těsnící zářezy

Nejvíce používaný prvek

Materiál:

bentonit + půda (SB)

$$K = 10^{-7} - 5 \times 10^{-9}$$

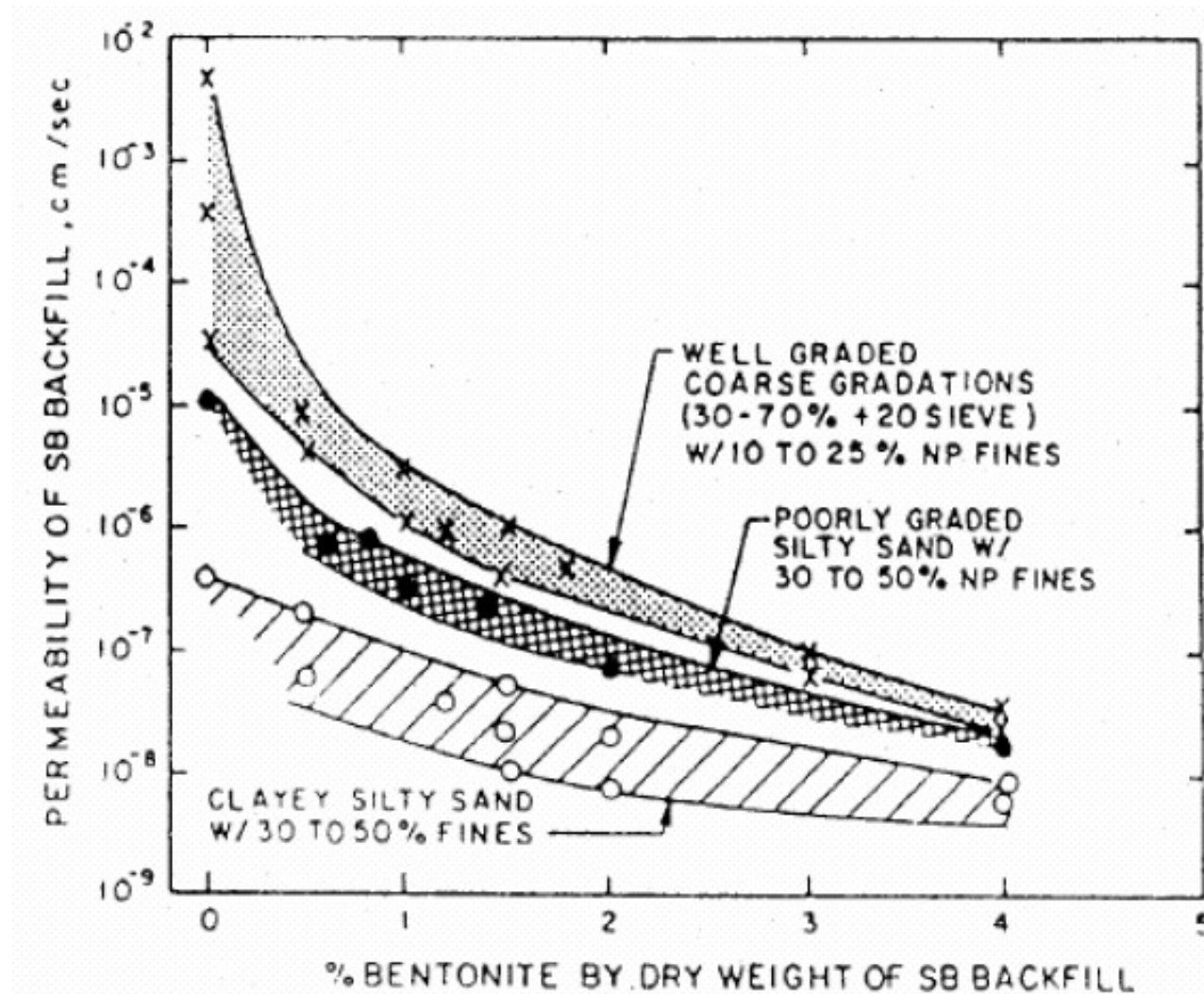
bentonit + cement

propustnější, má ale vyšší únosnost,
použití tam kde není vhodná půda pro
(SB)

SB směs

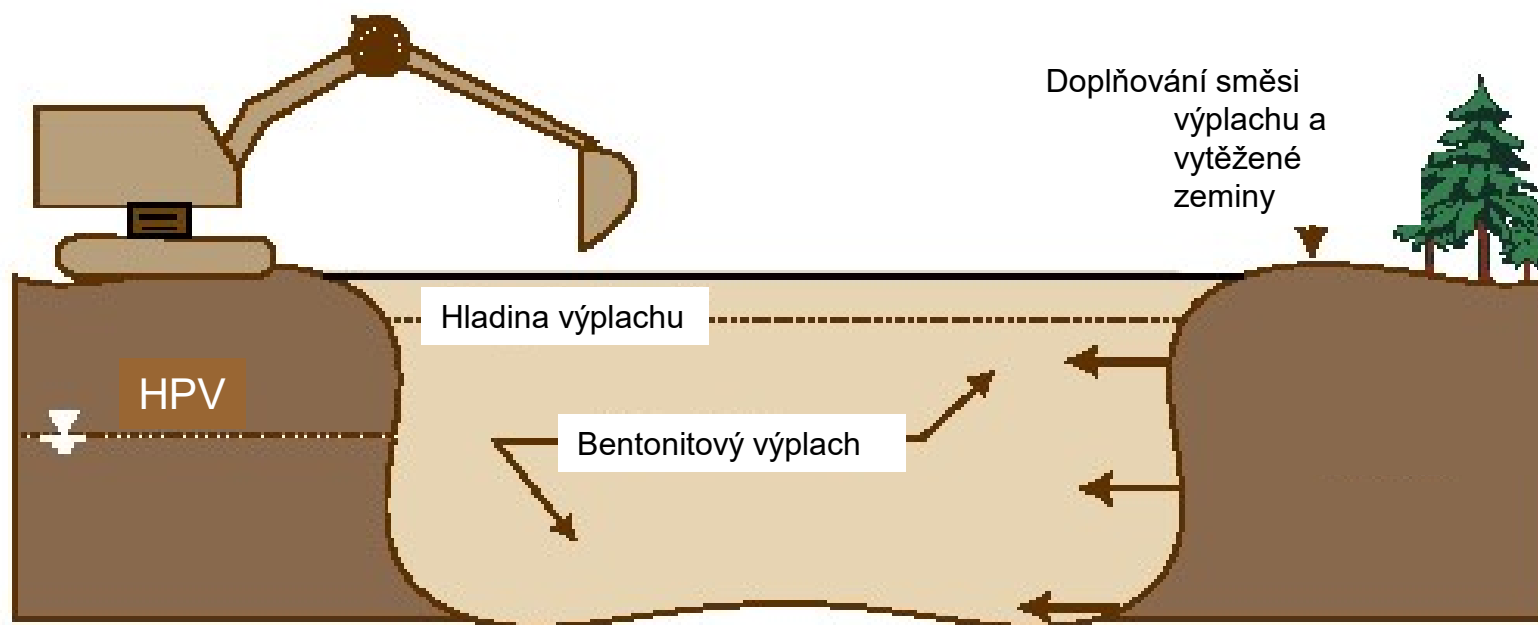
Závislost K_s na obsahu bentonitu

Zhotovení těsnícího zářezu

- Rypadlo hloubí zářez
- Stěny jsou „paženy bentonitovým výplachem“
- Povrch je uzavřen betonovou hlavicí

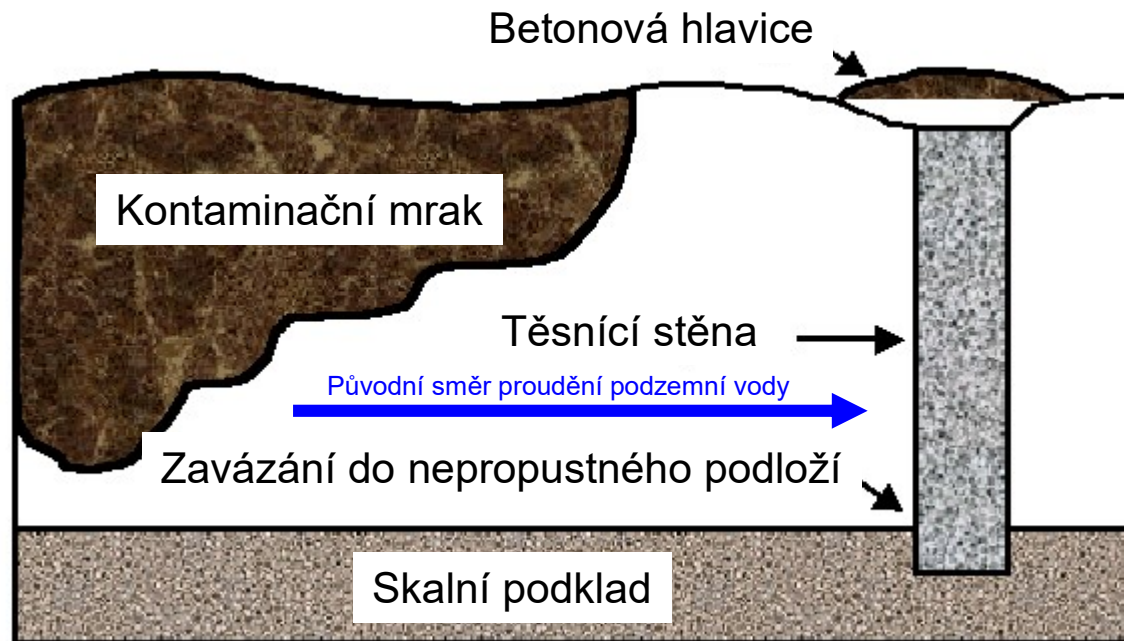
Technologie hloubení

<http://www.mp.usbr.gov/mpco/showcase/bradbury.html>.

Konstrukce těsnícího zářezu

Konstrukce těsnícího zářezu

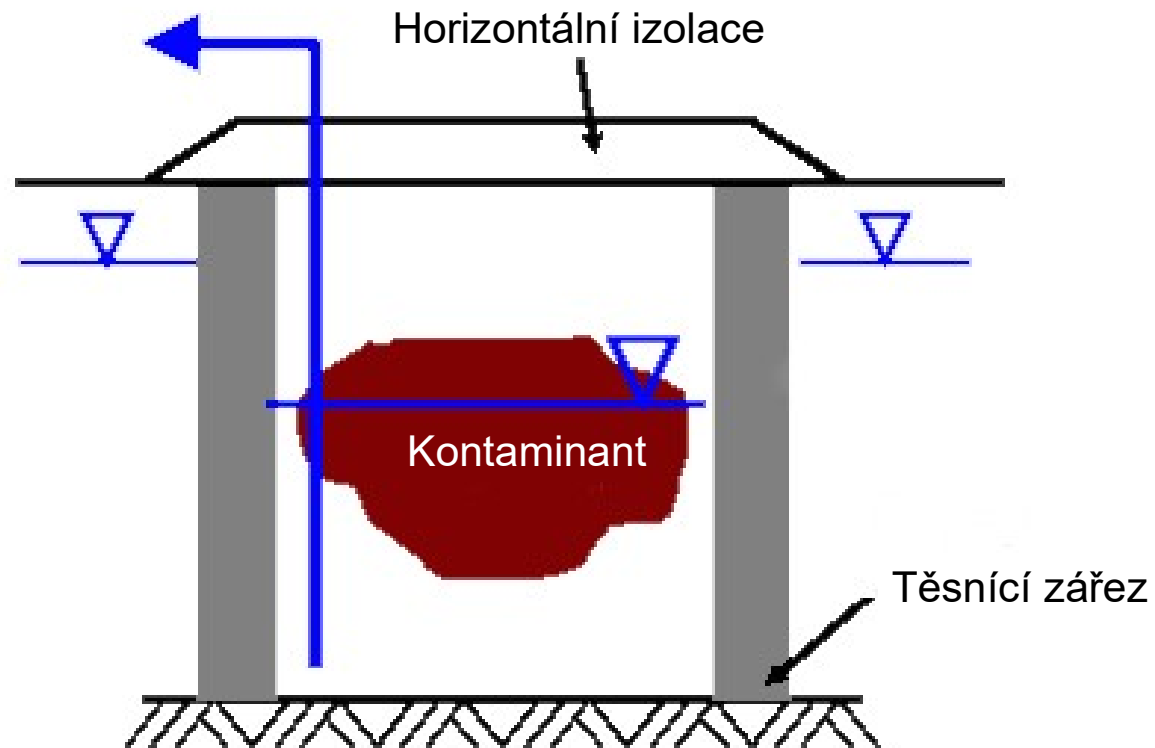
Možné

selhání

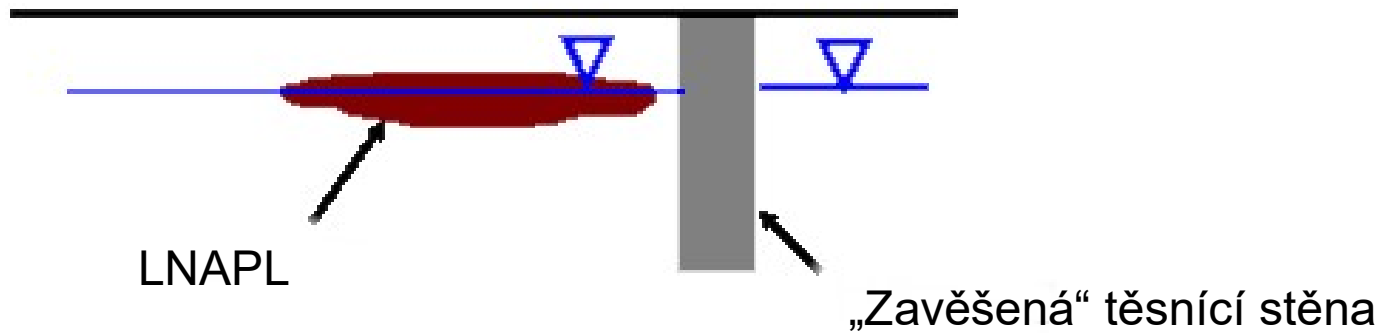
- Nesprávně připravená směs
- Odpadávání materiálu stěn
- Špatně provedené zavázání do skalního podloží
- Narušení mrazem
- Vysušení

Úplná izolace kontaminace

Odčerpávání průsakové vody

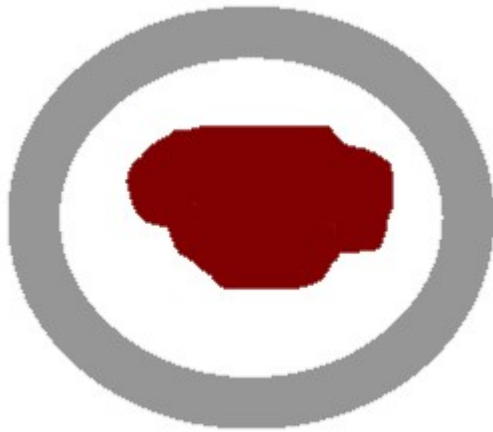
Neúplná stěna pro zamezení šíření LNAPLu

Nepropustné podloží (ve velké hloubce)

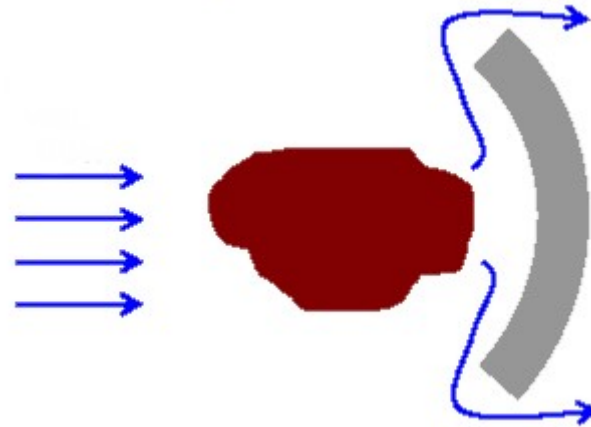
Horizontální uspořádání

Úplné uzavření

Těsnící zářez zcela izoluje znečištění

Otevřená bariéra

Těsnící zářez zpomaluje migraci (možnost degradace kontaminantu)

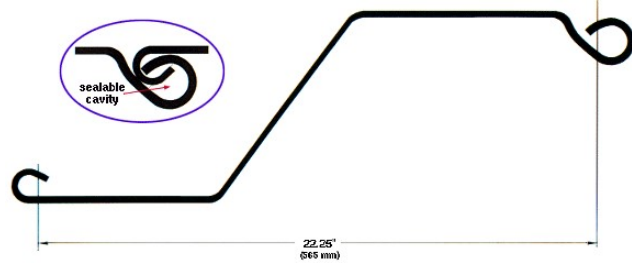
Hodnocení EPA úspěšnosti projektů s těsnícími zářezy

Hodnoceno 130 realizací – u 36 k dispozici požadovaná data

- 8 z 36 splnilo cíl remediacce
- 4 splnily cíl ale ještě nebyla prokázána dlouhodobá úspěšnost
- 13 spíše splnily cíl
- 4 spíše nesplnily cíl remediacce
- 7 nejistý výsledek

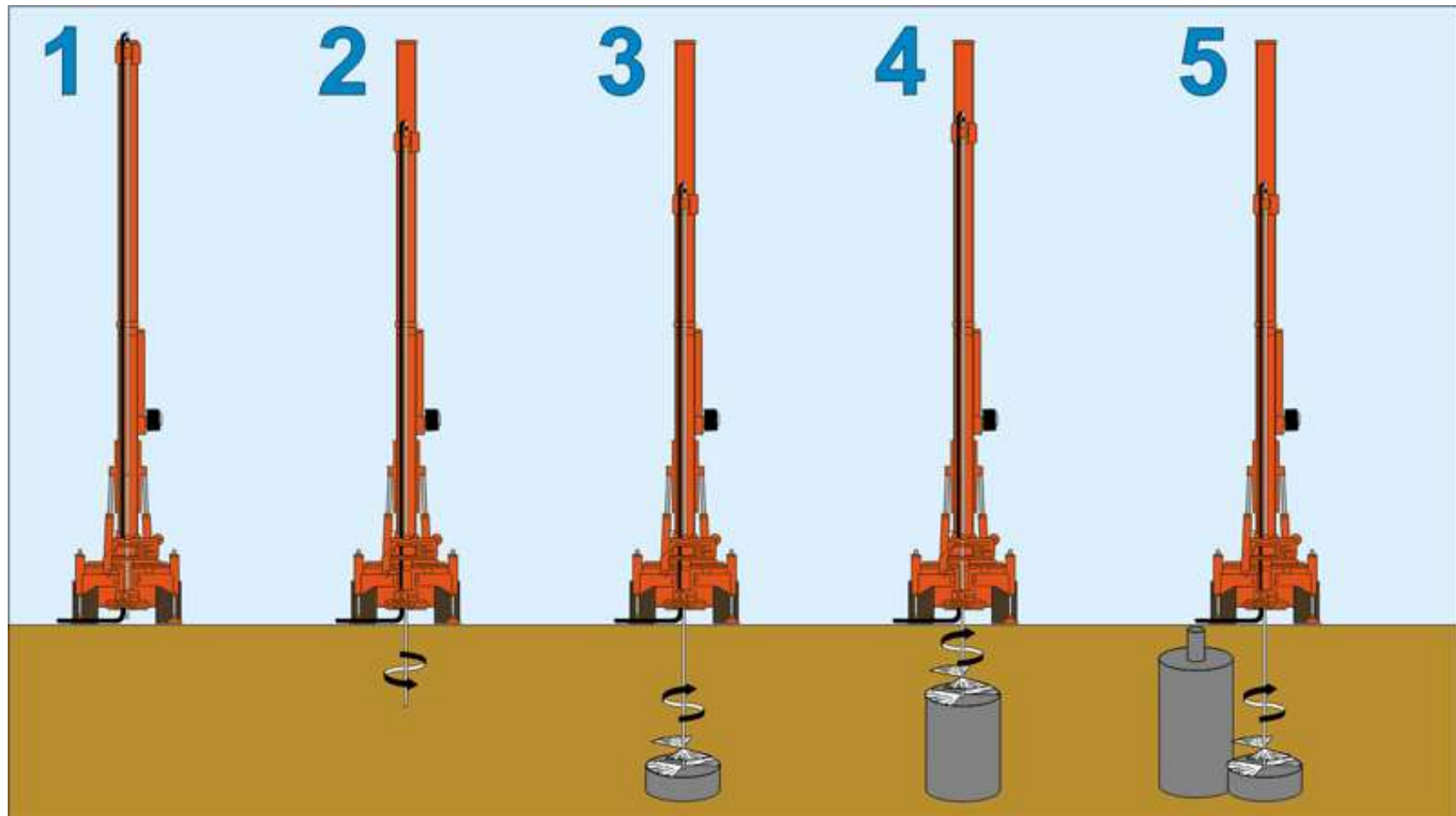
4 z 36 vyžadují opravu (došlo k průsakům v místě zavázání do podloží)

Těsnící stěny z ocelových profilů

Injekční clony (trysková injektáž- Jet Grouting)

Příklady použití metod izolace kontaminantu v ČR

SPOLANA A. S., NERATOVICE

Izolační geokontejnment z těsnících podzemních stěn (27 640m²), 110 mil Kč

KEMAT s.r.o., Skalná u Chebu (financováno FNM)

zdvojený geokontejnment, vnitřní stěna s použitím tryskové injektáže **42 mil Kč**

LETIŠTĚ PRAHA RUZYNĚ

Enkapsulace znečištění na 4 místech po 6 m³ klasickou injektáží 0,5 mil Kč

Literatura

- Databáze rozpadu toxických chemických látek <http://umbbd.ahc.umn.edu/>
- Paulo C. Gomesa, Mauricio P.F. Fontes*,b, Aderbal G. da Silvab, Eduardo de S. Mendonçab and André R. Nettoc, *Soil Science Society of America Journal* 65:1115-1121 (2001)
- Císlerová M. a Vogel T., Transportní procesy. Skriptum ČVUT (1998)
- <http://www.natur.cuni.cz/~pcoufal/> Separační metody
- <http://staff.bath.ac.uk/chsataj/CH10094%20lectures%201-4.pdf>